

236. Alvsta, Västerhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 118.

Litteratur: S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Brate (ATA).

N om gårdarna i Alvsta ligger en ganska vidsträckt skogsmark med delvis mycket bergig terräng. Tvärs genom skogen i riktning NÖ—SV går rågången mellan Alvsta och Ormsta; den är sedan gammalt utmärkt genom gårdesgård. I närheten av denna, sålunda tämligen långt in i skogen, ungefär mitt emellan östligaste gården i Alvsta och Ormsta, ligger på ett berg en stor gravhög, öppnad i toppen. I rakt sydvästlig riktning från högen, på ett avstånd av 35 m. från högens fot, ligger en stor vräksten. I dennas åt SV sluttande sida är runristningen. Från rågångsgårdesgården är avståndet, vinkelrätt i sydöstlig riktning, 60 m.

Ristningen blev första gången undersökt 1884 av S. Boije, som fann den genom anvisning av personer på orten, för vilka den var känd.¹

Stenen innehåller skiffer och är därför benägen för flagring. Ytan har därjämte flera horisontella sprickor. Ristningen har varit djupt inhuggen och är ännu, där den ej skadats genom flagring, tydlig. Höjd 1,51 m., ristningens bredd 0,90 m.

Inskrift:

a - skultr × auk + stineltr × litu × resa × stin × eftir + stēnþiarna × kupa

Hoskuldr(?) ok Steinhildr leto reisa stein eftir Steinþiarna, goðan . . .

»Hoskuld(?) och Stenhild läto resa stenen efter Stenbjörn, (sin) gode (son).»

Till läsningen: Rundjurets huvud är helt borta; även början av inskriften är skadad. 1 **a** är tämligen tydligt; sannolikt har det varit inskriftens första runa. Mellan 1 **a** och 3 **s** har troligen funnits en runa, men av denna äro inga spår nu synliga. 3 **s** är fullt klar; av 4 **k** saknas större delen av bst, men läsningen är säker. 3—4 **sk** stå på ett löst, avflagrat stycke. Även 5 **u** är skadat, men fullt säkert. 6—8 **ltr** äro fullt tydliga. Detsamma är fallet med de följande runorna 9—36. Stungna äro 16, 25, 32 och 39 **e**; däremot ostungna 14, 21 och 30 **i**, 47 **k**. 47—49 **kup** äro tämligen svaga, men kunna anses som fullt säkra. — Boije: 1—8 **a - s - ultr**. — Brate: 1—8 **akskultr**; 2 **k** dock osäkert.

Det första namnet är tyvärr så skadat, att läsningen ej är säker. Brate förmodar en motsvarighet till isl. *Hoskuldr*. Detta är som bekant på Island synnerligen vanligt, alltifrån äldsta tider. I Norge förekommer det sparsamt, och från svenskt område är det tidigare egentligen endast styrkt genom Nestorkrönikans *Askold*, en av Ruriks män. Namnets etymologi är oviss. Enligt K. Gíslason (*Aarbøger* 1866, s. 269) är *Hoskuldr* sammansatt av adj. *hoss* 'grå' och *-kuldr*, en sidoförm till *kollr*, m. 'skalle'. Det senare torde vara omöjligt. E. H. Lind (*Norsk-isländska dopnamn*, sp. 611) förmodar, att *Hoskollr* har varit den ursprungliga formen. I genitiven har ett explosivljud på vanligt sätt utvecklats mellan *ll* och *s*, och från detta *Hoskollz* skulle så *ld* ha utbredd sig till övriga former. Också i denna variation torde tolkningen som ett egentligt veder-namn 'gråskalle' vara föga sannolik. Brate (Anteckningar i ATA) ser i *Hoskuldr* en utveckling av urn. **Hagustaldar* (**hagustaldir** Valsfjord, **hagustadar** Strand). I ett **Hogstaldr*, **Hokstaldr*, vars innebörd man ej längre förstod och som var underligt isolerat inom namnförrådet, substituerades

¹ I G. Westerins beskrivning över *Västerhaninge och Muskö socknar* (i: *Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria* 9, 1897) finnes s. 62 den egendomliga uppgiften, att runstenen vid Alvsta »på Södermanlands fornminnesförenings bekostnad blifvit rest innevarande år».

kst med *sk*. »Det synes tänkbart, att den omljudda vokalen i *Hög-* kan hafva bidragit att framkalla suffixvokalen i *-skuldr* på så sätt, att den vokal inträdde i slutstafvelsen, som brukade vara förbunden med u-ljud i den första.» — Kvinnonamnet *Stæinhildr* är känt från ett par uppländska inskrifter (L 211 Vedyxe, Danmarks sn, L 181 Eke, Skuttunge sn). — Stenen är tydligen rest av föräldrar över sin son. »Son» är sålunda det huvudord, som man måste antaga till bestämningen *godan*, men det finnes icke på stenen och synes, egendomligt nog, aldrig ha varit ristat.

Berga, Västerhaninge sn, Sotholms hd.

I *Ransakningarna* 1667—84 (Torsk 1685) säges: »Vidh Bärge byn vppå en backa ståår een hiettesteen, skrifvin vppå». Stenen har i senare tid icke kunnat återfinnas.

Dalby, Västerhaninge sn, Sotholms hd.

Dalby är ett numera avhyst hemman, som låg ungefär 1 km. V om Berga, vid vägen. Där fanns enligt *Ransakningarna* 1667—84 »et slätt bärgh och skrifuitt vthi någgre bokstäfuehr». Även denna ristning har förgäves eftersökts av Dybeck, Upmark, Boije o. a.

237. Fors, Västerhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 119. Pl. 1: B 670.

Litteratur: B 670, L 826. G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 15 f.; S. Boije, Anteckningar (ATA); Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 1, s. 7.

Äldre avbildningar: P. Helgonius (Peringskiöld, Monumenta Sudermannicæ och B 670); Upmark a. a.; Brate (ATA).

Runstenen står på gårdstomten till Fors herrgård, på östra sidan om landsvägen och N om bäcken, som vägen här passerar. Den är synlig från landsvägen, mot vilken ristningsytan är vänd och dit avståndet är omkring 25 m. Platsen är utmärkt å Geologiska kartbladet »Årsta».

I Peringskiölds *Monumenta Sudermannicæ* anges platsen som »I Prästetompten widh vägen».

Höjd 1,79 m., bredd 1,25 m. (nedtill)—0,91 m. (över slingknuten upptill). Ristningen är djup och tydlig, väl bevarad.

Inskrift:

: **paurir** : **auk** : **piahn** : **litu** : **raiso** : **stain** : **pina** : **afftir** : || : **fastbiurn** : **fapur** : **piahn** : **auk** : **onut** : **sun** : **sin**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70

Þorir ok Þiagn letu ræisa stæin þenna æftir Fastbiorn, faður Þiagns, ok Anund, sun sinn.

»Tore och Täg läto resa denna sten efter Fastbjörn, Tägns fader, och (Tore efter) Anund, sin son.»

Till läsningen: 13 och 57 **h** tydliga. 17 **i** är icke stunget. Något **s** finnes icke tillagt efter 59 **u** på stenytan innanför slingan. 71 **i** är sannolikt icke stunget; en svag utvidgning finnes emellertid på v. sidan av hst. — B 670: 20—24 **raisa**, 25—29 **stan**, 39—48 **fastbiurn** (Liljegren: **fastbiurn**). — Upmark: **raisa**, **stain**. — Boije: **raiso**, **stain**. — Brate: **raiso**, **stain**. Efter 54—59 **piahn** har enligt Brate »genitivändelsen **s** uteglömts men tillsatts under slingan mellan kolon och fliken, som skjuter ut från ormens stjärt».

Ristningen har de egendomliga formerna **þaurir** och **-biaurn** med **au** för *o*, och **þiahkn** (2 gånger) med **hk** som ett slags dubbel beteckning av det frikativa g-ljudet. Inskriften är oklart formulerad. Troligen är meningen, att Tore och Tågn ha gemensamt låtit resa stenen, efter Tågns fader Fastbjörn och efter Tores son Anund.

Þiagn synes ha varit ett tämligen vanligt mansnamn i Södermanland (se Sö 348, 349, 353) och Uppland under vikingatiden; därtill ett enstaka småländskt belägg (L 1240). Det är ursprungligen ett tillnamn, identiskt med substantivet *þiagn*, m. 'dugande man'. Om *Fastbjörn* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 99.

238. Fors, Västerhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 1: B 669.

Litteratur: B 669, L 827. G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 16.

Avbildning: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermannicæ och B 669).

Runstenen, som endast är känd genom Helgonius' teckning (i Peringskiölds *Monumenta Sudermannicæ* och B 669), fanns »uti Fors». Den har icke kunnat återfinnas i senare tid.

Inskrift (enligt *Bautil*):

**ṡ . . . i . . . iukar : auk : biorn : auk : farulfi : þir : litu : risa : stan : aftir . aka : fapur : sin . hat : uar : uskul .
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65
 þik : þra .**

⁷⁰

... ok Biorn ok Farulfr þeir letu ræisa stein æftir Aka, faður sinn. Han var ...

»... och Björn och Farulv de läto resa stenen efter Åke, sin fader. Han var ...»

Inskriften har, av teckningen att döma, varit svårläst i början och slutet. Rundjurets huvud är ofullständigt, likaså det första namnet. 25 **i** är sannolikt felläst för **r**, likaså 59 **t** för **n**. Slutet kan ej säkert tolkas. Liljegrens **uskulþik þrabin** »oskyldigt dräpt» förutsätter alltför många felläsningar, för att vara sannolikt. **þra** förefaller snarast att vara en förkortad skrivform för *þæira* 'deras'.

Namnet *Farulfr* är känt från flera andra inskrifter: Sö 148, 256(?) och 291(?), Ög 166, L 434 och 439 Harg, Skånella sn, L 602 Rimbo, D II 20 Såsta, Täby sn. Dessutom finnas belägg i fornryska urkunder (V. Thomsen, *Ryska rikets grundläggning*, 1888, s. 117) och i fornsvenska (Lundgren-Brate). Jfr *Farbiorn* Sö 270. — *Aki* är ett östnordiskt mansnamn. Det är icke med säkerhet känt från någon annan sörmländsk inskrift (jfr dock Sö 282), men från flera uppländska (L 205, 220, 613, 635, 786), Ög 183, Sm 16.

239. Häringe, Västerhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 118.

Litteratur: L. 828. G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 13, Tillägg (1 b), s. 2; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Upmark a. a.; Brate (ATA).

Liljegren förtecknar, bland inskrifter i Västerhaninge sn, under n:r 828 vid »Häringe, en runsten oafritad». Tydligen bygger han på en muntlig uppgift om att en sten med runor blivit funnen vid Häringe. Något närmare om hur den kommit i dagen och var den haft sin plats är icke bekant. I sin 1865 avslutade beskrivning över fornlämningarna i Västerhaninge och Österhaninge (*Sotholms härad 1*, s. 13) säger Upmark, att stenen blivit »förgäfves eftersökt och efter-

frågad». Samma år inträffade emellertid, att en stenhäll, »som länge legat nere på marken V om Häringe trädgård, nära intill gärdesgården mot sjösidan», kom att vändas. Det upptäcktes då, att det fanns runor på den undre, mot jorden vända sidan. Upmark utförde 1866 den första undersökningen och avbildningen av inskriften. — År 1897 flyttades stenen till en inhägnad straxt utanför gårdsplanen, Ö om uppfartsvägen till gården. Där står den ännu rest.

Ristningen är ett fragment. Toppen är avslagen, och på högra sidan är inskriftsytan svårt skadad. Stenarten är lös, sprickig, benägen för vittring. Ristningen har emellertid varit djupt huggen och är därför tydlig, så långt den har blivit bevarad.

Höjd 1,29 m., bredd 0,75—0,80 m.

Inskrift:

biarn · liṭ · . . . · ul · - · oꝛoꝛpur · sen ·

Biorn let Ul[f, b]roður senn.

»Björn lät Ulv, sin broder.»

Till läsningen: 7 **i** är icke stunget; däremot är 21 säkert **e**. Av 8 **t** finnes endast v. bst bevarad. Av 9 finnes endast nedre delen av hst, troligen **t** i **at** 'efter'. Av 14—15 **or** är endast nedre delen i behåll, men tillräckligt mycket för runornas säkra identifiering. Bst i 14 **o** är tydlig på ömse sidor av hst; sålunda icke **b**. Runan 13, som är helt borta, måste ha varit **b**. Framför slutorden »broder sin» har stått namnet på den döde, och detta måste tydligen ha varit Ulv. Runan 12, varav nu endast hst är kvar, har sålunda varit **f**. 19 **r** har en ovanlig form, mera lik 1 **b** än 4 **r**; men den är fullt tydlig. — Upmark: 7, 21 **i**, 10—12 **ul[f]**, 14 **b**. — Boije: 7 **i**, 21 **e**, 14 **b**. — Brate: 7, 21 **e**, 10—12 **ul[f]**, 14 **b**.

240. Ribby, Västerhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 120.

Litteratur: G. Westerin, Västerhaninge och Muskö socknar (i: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 9, 1927), s. 156.

Avbildningar: Westerin, teckning, a. a.; Brate (ATA).

Runstenen står vid nordöstra sidan av en mindre väg, som omkring 200 m. S om Västerhaninge kyrka tager av från landsvägen och leder i östlig riktning till tvenne gårdar i Ribby.

Stenen har sedan gammalt legat på den plats, där den nu är rest, med den ristade ytan nedåt. Då man år 1891 vände på den för att använda den i en byggnad i närheten, upptäcktes runorna. Den blev följande år rest på samma ställe, där den förut låg, på bekostnad av Södermanlands Fornminnesförening. Säkerligen står den sålunda på sin ursprungliga plats.

Höjd 1,36 m., bredd 1,08—1,06 m. Alla runor äro synnerligen tydliga. Anmärkningsvärt är, att slinglinjen är djupare ristad än runorna.

Inskrift:

· suin · lit · raisa · stain · at · roḁisl · faḁr · sin ·

Sveinn let raisa stein at Rodisl, faður sinn.

»Sven lät resa stenen efter Rodisl, sin fader.»

Till läsningen: Icke stungna äro 3, 6 och 31 **i**. Mellan 28 **p** och 29 **r** saknas **u**. Nedre staven i 30 **s** finnes icke ristad. En djup fåra går här fram över stentytan, och troligen har denna fått tjäna som nedre del av runan. — Westerin: 1—4 **sain**, 18—19 **nt**. — Brate: **suin**, **at**.

Rodisl, av äldre **Hrōðgīsl*, är ett mycket sällsynt namn. Från svenska fastlandet är intet annat inskriftsbelägg känt, ur medeltida urkunder ett enda (Uppl.). I det västnordiska namnmaterialet tycks det saknas.

241. Skogs-Ekeby, Västerhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 120.

Litteratur: D 8vo 15. G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 13; R. Dybeck, Reseberättelse 1866, s. 28 (ATA); S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Upmark (ATA), blott en kopia av Dybeck; G. Westerin (i: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 9, s. 162); Brate (ATA).

Enligt Dybeck låg denna runsten vid en smal byväg, som från Skogs-Ekeby gård utgick i sydöstlig riktning över Hammar, Mulsta och Stav till landsvägen S om Fors. Där byvägen passerade bäcken i sänkan SÖ om Skogs-Ekeby låg stenen, »Ö om och invid bäcken». »Han skall förr hafva stått högre upp, några alnar längre från vattnet, med inskriften vänd åt vägen, men för några år sedan 'kommit ner' för att bland andre stenar tjena till broläggning. Höst och vår öfversvämmad af vatten har inskriften, som icke varit djupt inhuggen, mycket lidit, särdeles i följd af två svårare afflagringar.» — Härmed överensstämman de uppgifter, som lämnas av Upmark: I Skogs-Ekeby storäng, till vänster om gångstigen från gården till Hammar, ligger en med ekar, björkar och andra träd samt buskar bevuxen backe, i vilken finnes en stor samling högar och stensättningar, tydligen byns gamla gravfält. Ej långt härifrån, »uti fägatan, SÖ om den lilla bäcken, nära bron, ligger en runsten, som förr haft sin plats i backen ofvanföre närmare Hammar».

Sommaren 1866 flyttades stenen omkring 100 famnar från sin förra plats till häradsvägen, på vars norra sida den restes, nästan mitt för utfartsvägen från gården. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Årsta».

Höjd 1,70 m., bredd 1,20—1,03 m. Såsom redan Dybeck anmärkt, har ytan lidit svårt genom avflagringar. Därjämte synes den vara avnött genom trampning, vilket måhända tyder på att den länge legat på själva vägen eller vid en vattningsplats för kreaturen.

Inskrift:

uik - lš : a - - kirhimr : litu : riš - stin : iftir : burpur sen : kupbiarn : - - biarn : hiuk : stin

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

Vigils ok Gerhjalms letu reisa stein æftir broður senn Guðbiorn. -biorn hiogg stein.

»Vigils och Gerhjälms läto resa stenen efter sin broder Gudbjörn. -björn högg stenen.»

Till läsningen: Särskilt nedre delen av ristningen är grund och svårläst. Flera runor äro fullständigt borta, andra äro så skadade, att läsningen ej blir fullt viss. Icke stungna synas vara 2, 11, 14, 18, 22, 27, 29, 64 **i**, 3, 10, 43 **k**; däremot är 41 **e** tydligt stunget. Mellan 3 **k** och 5 **i** har funnits en runa, men denna är spårlöst borta. Detsamma är fallet med 8—9. Av 6 **s** finnes övre staven och ett litet stycke av mellanstaven; tämligen tydligt. 13—16 **himr** äro alla säkra. Av 23 **s** finnes endast övre bst, av 24 [**a**] intet i behåll. Vid runorna 51—52 är stenytan svårt skadad. Sannolikt ha här stått två runor, men vilka kan ej fastställas. Av 52 finnes möjligen nedre delen av en hst bevarad. 53 **b** är tydlig; även de övriga runorna i ordet, 54—57 **iarn**, äro säkra. 58 **h**, 59 **i** och 61 **k** äro tämligen tydliga, likaså bst i 60 **u**; även hst kan spåras. 58—61 är sålunda **hiuk**. — Dybeck: 1—6 **uikil-**, 10—16 **kirnimr**, 40—42 **sin**, 51—57 **biarn**, 58—61 **huk**. — Brate: 1—6 **uik-ls**, 10—16 **kirhimr**, 40—42 **sen**, 51—57 **biarn**, 58—61 **hiak**.

Första namnet är *Vigils*; förleden kan givetvis vara *Vi-* eller *Vig-*. **kirhimr** är sannolikt en klumpig skrivning för ett mansnamn *Gæirhialmr*, känt från den uppländska inskriften L 608 Husby-Lyhundra (**kirialmr**). Jfr *Vighialmbr* Sö 209, *Vihialmr* Sö 37. Om namnet *Guðbiorn* se Sö 177. Det är möjligt, att, såsom Brate förmodar, mellan 50 **n** och 53 **b** intet varit ristat, på grund av stenyntans knottrighet, och att ristarens namn sålunda har varit *Biorn*. Men sannolikare synes vara, att namnet varit sammansatt, med en kort förled.

34—39 **burpur** är felristning för **brupur**.

Ristningen är rätt klumpigt utförd. Den erinrar i ornamentiken om Sö 258.

242. Stav, Västerhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 121.

Litteratur: Rapport från länsman L. E. Norman ^{31/10} 1885 (ATA); Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 7 (1889), s. 4 f.; G. Westerin, Västerhaninge och Muskö socknar (i: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 9, 1897), s. 163.

Avbildningar: Westerin, teckning (a. a.); Brate (ATA).

I skrivelse till Konungens Befallningshavande i Stockholms län den 31 okt. 1885 anmäler länsmanen L. E. Norman, att »Nämndemannen Per Erik Pettersson i Staf, Westerhanninge socken, hos mig anmält, att en större sten blifvit funnen på hans ägor å så kallade Svartängen invid Stafs by, cirka 400 fot från gården, vid plöjning på en äng, som varit odlad för omkring 15 år sedan, liggande 6 tum under jorden, i samma riktning, som en sannolikt der förut varande väg, emedan en 8 fot bred stenläggning förut funnits omkring 1200 fots längd, som är bortförd, men ingen sten af större beskaffenhet, än att en person kunnat lyfta den. Nämnde sten hemforslades den 20 dennes under yrväder, då den var bemängd med jord och snö, och inlades till bro vid Petterssons stall, der den ännu qvarligger; men sedan den blef rengjord så befans det vara en runsten, 9 fot lång, 3 1/2 fot bred och 1 fot tjock, med runor endast på en sida». Stenen restes sedermera på jordägarens gårdstomt, tätt invid landsvägens västra sida, med inskriften vänd mot Ö åt vägen och den där nedanför liggande ängen, där stenen hittades.

I likhet med runstenarna vid Torp (Sö 229, 230) och vid Skogs-Ekeby (Sö 241) har Stavstenen tydligen haft sin plats invid en forntida väg och, märkligt nog, vid en mera lågt liggande del av vägen.

Höjd 1,94 m., bredd 0,86 m. (nedtill)—1,06 m. (mitt över korset). Ristningen är mycket tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

+ **auþa** + **raisti** + **stain** : **at** : **haralt** · **buata** · **sin** : **auk** · **fastlauk** · **at** + **faþur** **sin**

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Auða reisti stæin at Harald, boanda sinn, ok Fastlaug at faður sinn.

»Öda reste stenen efter Harald, sin make, och Fastlög efter sin fader.»

Till läsningen: Stungna runor finnas ej. I 2 **u** finnes ej ristad hst; som sådan tjänstgör en naturlig remna i stenen.

Stenen är rest av två kvinnor, den dödes hustru och hans dotter. Liknande Sö 14, 213.

Ornamentiken erinrar starkt om Sö 232; även runformer och skiljetecken äro desamma.

Om mansnamnet *Haraldr* se Sö 179, om *Fastlaug* E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 101. Kvinnonamnet *Auða* är känt från två sörmländska inskrifter (även Sö 60), en uppländsk (L 753), en västgötsk (L 1672) och en småländsk (L 1247).

243. Stav, Västerhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 191.

Litteratur: Ransakningarna 1667—84. G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 14 f., Tillägg (1 b), s. 7; Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 1 (1877), s. 8, 9 (1897), s. 163; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Upmark a. a.; Brate (ATA).

Detta fragment av en runsten kom i dagen år 1865 vid grävning efter fyllningssten på en plats, där en byggnad fordom har stått. Sannolikt är det därför, såsom redan Upmark förmodat, en del av den runsten, som omtalas i *Ransakningarna* (1672): »I byn Staff ligger i ungzmurnn i Stugän en sten mädh bokstäfuer uppå». De försök, som gjordes för att tillrättaskaffa de övriga styckena av stenen, ledde icke till något resultat. Nu ligger fragmentet på en berghäll i gården N om den där Sö 242 står rest, invid nordöstra sidan av den gamla manbyggnaden på höjden.

Gråsten. Fragmentets höjd 0,39 m., bredd 0,71 m.

Inskrift:

...-k... :sen :

244. Tuna, Västerhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 121.

Litteratur: D 8vo 14. Ransakningarna 1667—84; G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 14; G. Westerin, Västerhaninge och Muskö socknar (i: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 9, 1897), s. 171. (Av S. Boije och E. Brate finnas inga anteckningar om denna inskrift i ATA.)

Äldre avbildningar: Dybeck a. a. (dessutom i ATA två teckningar av Dybeck); Upmark (ATA); Brate (ATA).

På södra sidan om vägen Västerhaninge—Grödinge ligger omkring 4 km V om Västerhaninge kyrka och straxt Ö om utfartsvägen för Tuna gård en lövskogsklädd höjd, »Umeå backe», med ett ansenligt gravfält.¹ Mellan en mindre kulle och en stensättning står en runsten. »Han är ställd så, att kullens östra kant tätt sluter sig till hans vestra, och skeppets vestra slutsten ligger invid hans östra sida; i följd hvaraf, om stenen antages vara rest sedan kullen och skeppet blifvit uppförda, detta icke kunnat ske med mindre dessa allt för mycket skolat rubbas. Jag kan icke neka att antagandet af deras samtida upprättande faller sig naturligast» (Dybeck). Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Årsta».

En runsten i samband med skeppssättning finner man i Södermanland även på andra ställen: Sö 53, 73, 131, 155, 169. Jfr R. Kinander i *Smålands runinskrifter*, s. 106 f. Glavendrup-stenen på Fyn står i spetsen av en ståtlig skeppssättning.

I *Ransakningarna* 1667—84 omtalas »I Tuna giärdhe en runesten».

Gråsten. Höjd 1,55 m., bredd 1,38 m. Ytan är ojämn och skrovlig. Ristningen är mycket grund och därför ytterst svårtydd. På vissa ställen är den så fullständigt borta, att man är oviss, huruvida där någonsin funnits något ristat. Ornamentiken är utförd med en obestriddig skicklighet, och den erinrar om flera runristningar i trakten, särskilt om Sö 297 med de dubbla, i åttformiga figurer lagda ormslingorna. Måhända är Tuna-stenen ett halvfärdigt verk, som av någon anledning aldrig blifvit fullbordat.

Inskrift:

+ kupbiarn : rest : nt..p..i.....u

fi - fpr..... is - na : uikskr : ru : rubr

¹ Avtecknat av Dybeck i *Svenska runurkunder* 1, pl. 14, bilagan 1 och beskrivet såväl av honom (ibid. s. 15) som av Upmark (*Sotholms härad* 1, s. 7).

Det första ordet, **kupbiarn**, mansnamnet *Guðbiorn*, är tämligen tydligt; se om detta Sö 177. Men redan de följande runorna **rest** äro svaga, och efter det likaledes svagt skönjbara **nt** vågar jag ej anse något mera säkert i den högra runslingan. Dybeck läser **kupbiarn : risi stin pans ...**; Brate: **kupbiarn : rest : ntnp : an ... a ... tiu**. — I vänstra slingan är återigen övre delen mest svårläst. Dybeck: **fařfari : siņ : uru : uakskr : ru : rubr**; Brate: **fi : fprs si ... is - na : uekskr : ru : rubr**.

245. Tungelsta, Västerhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 191.

Äldre avbildning: Brate 1900 (ATA).

Fragment av en runsten, som år 1900 uttogs ur grunden till en loge, som då måste rivas. Det hade tidigare varit känt, att en sten med runor hade blivit inlagd där, då logen byggdes. Men varifrån stenen hade blivit hämtad, visste man icke. Nu ligger stenen inom det inhägnade trädgårdsområdet till Tungelsta gård.

Fragmentet utgör övre delen av en runsten. Utom slingan, som är skadad, finnes övre delen av ett kors med en tupp på översta korsarmen. Stenen har tydligen haft ungefär samma ornamentik som Sö 270.

Gråsten. Höjd 0,62 m., bredd 0,86 m.

Inskrift:

.... **ul : ma - : san : þ** -

246. Vreten, Västerhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 122.

Litteratur: S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Brate 1900 (ATA).

Vid Vreten finnas på ömse sidor om vägen till Hammar en mängd större och mindre bauta-stenar, stensättningar och mindre kullar (se G. Upmark, *Sotholms härad* 1, s. 8, jämte karta). Fornminnesområdet är tyvärr skadat genom grustäkt. I grusgropen påträffades 1884 av Boije ett fragment av en runsten, troligen nedfallet från marken ovanför. De övriga delarna av stenen eftersöktes förgäves. Fragmentet fördes till Hammar, där det nu står rest i parken, NÖ om huvudbyggnaden.

Gråsten. Höjd 1,11 m., bredd (nedtill) 1,16 m.

Inskrift:

... **rir : auk : aupsta ... ntr . rnistu stai ... sin**[*Po*]rir ok Auð[*stæinn*] ... [Anu]ndr ræistu stein ... sinn.

»Tore och Östen ... Anund reste stenen ... sin.»

Ristningen har sannolikt varit utförd av en mindre van ristare. Härpå tyder vissa runors form och det klumpiga sätt, varpå slingorna nedtill fått korsa varandra. Säkerligen har stenen haft en ornamentik av ungefär samma mönster som Sö 229. Den runslinga, som börjar med namnen *Porir ok Auðstæinn*, har fortsatt uppåt längs stenyntans ytterkant, och den återkommer sedan på vänstra sidan med **-ntr**, säkerligen slutet av namnet *Anundr*. Det tycks sålunda ha stått flera namn på stenen.

Formen på **s**-runan erinrar om runstenen vid Sanda, Österhaninge sn, Sö 266.

Mansnamnet *Auðsteinn* är icke belagt i någon annan inskrift; ej heller är det känt från västnordiska källor.

247. Ålsta, Västerhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 191 (fotografi av E. Brate).

Litteratur: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 9 (1897), s. 176.

Avbildning: Brate foto 1900 (ATA).

Två runstensfragment, funna 1891 vid en sandgrop mittför manbyggnaden i Ålsta. De undersöktes och avbildades år 1900 av Brate. Sedermera ha de emellertid förkommit. År 1930 kunde visserligen ett par personer i trakten minnas, att de funnits, men ingen kunde upplysa om vart de hade tagit vägen.

Huruvida det mindre fragmentet tillhört samma sten som det större är ovisst.

Det större fragmentet hade enligt Brate en höjd av 1,05 m. och en bredd av 0,73 m. Det mindre hade en längd av 0,22 m.

Inskrift å det större fragmentet:

... **anutr** . . . **istu** : **st** ...

... *Anundr ræistu stein* ...

»... Anund reste stenen ...»

Pluralformen *ræistu* visar, att det varit flera, som rest stenen. *Anundr* har sålunda föregåtts av ett eller flera namn.

Under slingan finnes övre delen av ett kors, och på översta korsarmen en tupp. Samma motiv och samma form av korset som å Sö 245 och Sö 270.

Ösmo kyrka, Sotholms hd.

Från Ösmo socken insändes till Antikvitetskollegiet tre olika förteckningar över fornlämningar inom socknen; de äro bevarade bland *Ransakningarna* 1667—84. Två äro undertecknade av pastor loci Olaus Laurentii Wällt, den tredje är osignerad. I alla tre omtalas en runsten vid Ösmo kyrka. Uppgifterna lyda: »Vthi Vapenhuset en runsteen, som säges vara förd aff sitt rum»; »Ved kyrkiodören en runsteen»; »Vid Ösmo kyrkiodöör en runsteen». Utan tvivel är det samma sten som avses, även om platsen uppges något olika. Märkligt nog synes den icke ha blivit avtecknad av Antikvitetskollegiets till Södertörn utsände ritare, P. Helgonius. Den finnes i varje fall ej upptagen i Peringskiölds *Monumenta Sudermannicæ* eller i *Bautil*. Stenen har i senare tid förgäves eftersökts, bl. a. av Dybeck. Möjligen finns den alltjämt i behåll, ehuru dold under vapenhusets rappning. Huruvida den är att söka i närheten av ingångsporten från kyrkogården till vapenhuset eller vid dörren från vapenhuset till kyrkan är ovisst. Den förra har blivit upphuggen och utvidgad. Vapenhuset härrör från medeltiden och är i förband med långhuset.

På grund av missuppfattning av uppgifterna från 1600-talet omtalar Dybeck (*Svenska runurkunder* 2, 1857, s. 27), att vid Ösmo kyrka fordom funnits två runstenar, Indebetou (*Södermanlands minnen*, 1877, s. 171) t. o. m. att det varit tre.

248. Björsta, Ösmo sn, Sotholms hd.

Pl. 123. Pl. 2: B 675.

Litteratur: B 675, L 833. Ransakningarna 1667—84; G. Upmark, Sotholms härad 2, s. 14; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermanniae och B 675); Brate (ATA).

Ristningen befinner sig å ett jordfast stenblock mitt i en åker NV om Björsta by. Platsen är utmärkt å Geologiska kartbladet »Nynäs». Den ristade ytan är vänd mot öster.

Redan i *Ransakningarna* 1667—84 omtalas »Vthi Biörsta gärde en runsteen, item nogra iordhögar».

Ristningens höjd 1,50 m., bredd (nedtill) 1,03 m. Ytan är i stort sett tämligen plan men har många naturliga ojämnheter. Den har lidit mycket genom flagring; särskilt nedtill, närmast jorden, äro stora partier av ristningen helt bortfrätta. De största skadorna funnos redan på 1600-talet, då Helgonius gjorde sin teckning. Ristningen synes ursprungligen ha varit djup och tydlig, och där den ej blivit fördärvad genom avflagring, framträder den ännu tämligen klart.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 675):

: a[n] fr . auk . þorstain . auk un : þair . lit[u] at . þius[tu] [þ]ur sin

[Anundr?] [Olæifr?] ok Þorsteinn ok Unn, þair letu at Þiust[ulf, faður] sinn.

»[Anund . . . Olev] och Torsten och Unn, de läto (hugga hällen) efter Tjustulv, sin fader.»

Till läsningen: Övre delen av 1—2 **an** är avflagrad; bst på 2 **n** är helt borta, av 1 **a** finnes v. delen i behåll. Därefter är ett stort parti av runslingan alldeles förstört, med sannolikt minst 10 runtecken. Framför 3 **f** synes intet ristat; föregående runa torde dock knappast ha varit **a**, ty i så fall borde rester av bistaven ha funnits kvar på det stycke av den ursprungliga stenytan, som finnes i behåll framför 3 **f**. 19—20 **un** är tydligt; 19 kan icke vara **r**; parallellt med bst i 20 **n** går högre upp en fördjupning, som emellertid är naturlig och ej huggen, sålunda icke **o**. 27 **t** har bst endast på v. sidan av hst. 28 **u** är förstört genom en djup avflagring, som går fram ända till hst av 29 **a**; v. delen av denna runas bst är därför borta. 31—34 **þius** äro fullt tydliga. Därefter är nedre delen av slingan borta ända till 38 **u**; av 35—36 **tu** och 37 **þ** finnes numera intet spår. 41 **i** är icke stunget. — B 675: 19—20 **ro**. — Boije och Brate: 19—20 **un**.

Det första namnet torde ha varit *Anundr*, det andra *Olæifr*. Mansnamnet *Unn* är känt från flera svenska inskrifter: Öl 37, Ög 34, och särskilt från Hälsingland: L 1064 Sunna, L 1065 Malsta, en nyfunnen inskrift från Skön (*ATS* 2, s. 218), möjligen också L 1067 Tuna. Det sista namnet i inskriften är säkerligen *Þiustulfr*, ett från Norge och Island välkänt mansnamn, men annars, så vitt jag vet, ej belagt från svenska runinskrifter.

Inskriftens formulering är så till vida anmärkningsvärd, som predikatet utgöres av hjälpverbet *let* 'lät' ensamt, utan den infinitiv, som man väntar: lät hugga hällen, lät rista runor e. dyl. Samma förkortade uttryckssätt förekommer i inskriften på en berghäll vid Edby, Lovö sn (Uppl., D II 71) och i en runsten vid Helgenäs, V. Eds sn (Smål., L 1283).

Figuren mitt på stenen, en starkt sammanflätad ormkropp, förekommer också på en av ristningarna vid Blista, Sorunda sn (Sö 221). Också den runristade ormslingan är påfallande lika, och man har all anledning att misstänka, att samme man utfört båda ristningarna.

249. Fors, Ösmo sn, Sotholms hd.

Pl. 192.

Fragment av en runsten, anträffat år 1906 i botten av ån vid Fors. Året förut hade bron byggts om, och antagligen hade stenen tidigare legat som fyllnad i den. Den förvaras nu på gårdsplanen vid Ogesta.

Fragmentet utgör övre vänstra hörnet av en runsten. Höjd 0,65 m., bredd 0,45 m.

Inskriften består av en blandning av runor och runliknande tecken. Den ger icke någon språklig mening. Sannolikt har ristningen haft ett rent dekorativt syfte, i likhet med Sö 225 och Sö 230.

250. Jursta, Ösmo sn, Sotholms hd.

Pl. 122. Pl. 1: B 672.

Litteratur: B 672, L 832. J. Bureus, Fa 5, s. 215, Fa 6:1 nr 224 (s. 91), Fa 10:2, bl. 86; Ransakningarna 1667—84; G. Upmark, Sotholms härad 2, s. 12 f.; S. Boije, Anteckningar (ATA); A. Quist, Ösmo (1930) 1, s. 39.

Äldre avbildningar: Bureus (Fa 10:2, bl. 86); P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermanniae och B 672); teckning av okänd i Peringskiölds a. a.; Upmark a. a.; Brate (ATA).

Runstenen står straxt N om Jursta by, invid landsvägen på dess östra sida. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Årsta». Så vitt man vet, är detta, åtminstone ungefärligen, stenens ursprungliga plats. De äldsta uppgifterna äro visserligen tämligen obestämda: Bureus »Vidh Jurestadh», i *Ransakningarna* »Ved Jursta», »Vthi Jursta gårde». Upmark uppger (1866), att »stenen, som fordom legat kullfallen med den ristade sidan nedåt, restes för ett par tiotal år sedan . . . på sin nuvarande plats utmed landsvägen till venster från Stockholm vid Djursta by». Om denna åtgärd berättar prosten Axel Quist en tradition, meddelad honom av en åldrig gumma: »Stenen hade en gång förts från sin ursprungliga plats för att tjäna som spiselhäll i en stuga i närheten. Men det blev ingen ro i huset om nätterna, sedan den kommit dit. Det smälde i dörrar, slamrade i vrårna och stönade i mörkret, och först sedan stenen kommit ur huset och blivit rest i närheten av det ställe, därifrån den flyttats, blev det åter nattro i huset».

Gråsten. Höjd 1,61 m., bredd (nedtill) 1,15 m. Ristningen är djup och tydlig. Runorna äro ovanligt stora; slingans bredd är 18 cm.

Inskrift:

kyna × raisti × stæin × þenna × aftir : sagsa × sun × hlftahar ×
 5 10 15 20 25 30 35 40

Gynna ræisti stæin þenna æftir Saxa, sun Halfdanar.

»Gynna reste denna sten efter Saxe, Halvdans son.»

Till läsningen: 2 **y** är tydligt stunget; prickerna kan knappast vara en naturlig fördjupning. Mera ovisst är, om 17 **i** är stunget. Det finns en utvidgning mitt på hst, som möjligen är huggen. 27 **g** är säkert stunget; däremot icke 1 **k**. Mellan 33 **h** och 34 **l** är ett **a** uteglömt. Runan 38 är **h**; **n**-strecket är tydligast, men även **a**-strecket ger obestridligt intryck av att vara ristat. — Bureus: **kyna**, **saksi**. Ett föremål, troligen en sten, skymmer på teckningen stenens nedre högra hörn, och de två sista orden saknas därför i Bureus' läsning. — B 672: **ikuna**, **saksa**. — Upmark: **kuna**, **iftir**, **saksa**, **hlftanar**. — Boije: **kyna**, **þena**(?), **saksa**, **hlftthar**. — Brate: **kyna**, **þena**, **sagsa**, **hlftthar**.

På grund av inskriftens ordknappa formulering kunna vi ej med säkerhet veta, i vilket släktskapsförhållande Gynna, som reser stenen, stod till Saxe, över vilken den är rest. Sannolikt var han son till henne och Halvdan. Då modern ensam reser stenen, beror detta på att hennes make förut är död. Om Saxe hade varit Gynnas man, torde sannolikheten vara större för att detta uttryckligen hade meddelats på stenen.

Kvinnonamnet *Gynna* förefaller icke vara tidigare belagt. Det är sannolikt ett kortnamn av *Gunnhildr*, liksom *Gylla*, *Gulla* till *Guðlaif*, *Guðlaug*. *Saxi* är ett icke ovanligt mansnamn; se ovan Sö 224 och vidare Öl 37, Ög 133, 211, L 1232 Glomsjö bro (Smål.), L 17 Vadsunda (Uppl.), L 354 Törneby, Skå sn (Uppl.). Enligt Lundgren var det under medeltiden tämligen vanligt. Också från Danmark är det välkänt (t. ex. Sjørup-stenen, Skåne; historieskrivaren Saxo). Om namnet *Halfdan* se Sö 188.

Ristningen är till ornamentiken ytterst enkel och okonstnärlig. Ormhuvudet är klumpigt; av ögonen ha blivit utväxter på huvudet. Det enkla korset är placerat över slingan.

251. Klastorp, Ösmo sn, Sotholms hd.

Pl. 123.

Litteratur: D 8vo 83. G. Upmark, Sotholms härad 2, s. 14; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Avbildningar: Dybeck a. a.; Dybeck, teckning i ATA; Brate (ATA).

Runstenen befinner sig invid västra sidan av vägen från Ösmo till Djursnäs, ungefär mitt emellan Säby och Söderby, straxt N om torpet Klastorp på Söderby ägor. I den backiga och lövskogsklädda hagen innanför finnes ett stort antal gravkullar, större och mindre, flera med tydlig stensättning omkring. Blott ett par meter från den närmaste högen står runstenen, sålunda tydligen på byns gamla gravfält. Ristningen är vänd mot vägen, d. v. s. mot Ö, och upptager hela ytan av stenens framsida. Då stenen följaktligen saknar eget fotstycke, har den blivit upplagd på en annan sten, som stadigt vilar på marken. Den lutar bakåt mot några mindre stenar. Uppställningen är av allt att döma ursprunglig, betingad som den är av stenens form och anpassad efter de naturliga terrängförhållandena.

Runstenens plats är utmärkt å Geologiska kartbladet »Nynäs».

Fotstenen är 0,70 m. hög. Runstenens egen höjd är 1 m., bredd 1,30 m. Den har en fast och hård konsistens, är icke sprickig eller avflagrande. Ristningen är tämligen djup och tydlig, endast upptill något avnött.

Inskrift:

— **tisilfr** × **auk** × **ika** × **letu** × **raisa** × **st - - n** × **þina** × **eftir** × **sloða** × **fapur** × **sin**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45

Disilfr ok Inga letu raisa stein þenna eftir Sloða, fadur sinn.

»Disälv och Inga läto resa denna sten efter Slode, sin fader.»

Till läsningen: 4 **i** är icke stunget, icke heller **a**. 15 och 32 **e** äro däremot tydligt stungna. Vid 25—26 är stenens överkant hårt vittrad; 25 [**a**] är alldeles borta, av 26 [**i**] finns endast övre delen kvar. — Dybeck: **litu**, **sta - n**, **iftir**. — Boije: **letu**, **st - - n**, **eftir**. — Brate: **letu**, **st - - n**, **eftir**.

Inskriften är ristad av två döttrar till minne av deras fader. Om namnet *Disilfr*, som möjligen också förekommer i en uppländsk inskrift, L 169 Jumkil, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier* (1927), s. 109. Mansnamnet *Sloði* är väl styrkt även i sörmländska inskrifter; se Sö 2 och 141, Sö 55, Sö 175.

252. Säby, Ösmo sn, Sotholms hd.

Pl. 1: B 673.

Litteratur: B 673, L 834. Ransakningarna 1667—84; G. Upmark, Sotholms härad 2, s. 13 f. (s. 10).
Avbildning: P. Helgonius (i Peringskiölds *Monumenta Sudermannicæ* och B 673).

Enligt *Ransakningarna* fanns »uthi Säby gärde en runsteen som ähr kullfallen». Såväl i Peringskiölds *Monumenta Sudermannicæ* som i *Bautil* (och därefter hos Liljegren) förekommer den felaktiga namnformen »Stäby gärde», vilket säkerligen går tillbaka på Helgonius' anteckningsbok. Stenen omtalas icke i senare förteckningar över bevarade fornlämningar i Ösmo och är sannolikt förkommen.

Stenen var redan då den tecknades av Helgonius ett fragment, nedre delen av en ristning av samma typ som Sö 234, Sö 256 m. fl.

Inskrift (efter B 673):

+ u[i] isa × auk × raisa + stain × iftir + toka + bropur + sin + ku
 5 10 15 20 25 30 35

. . . . [þessa] ok reisa stæin æftir Toka, broður sinn [goðan].

» . . . denna och resa sten efter Toke, sin [gode] broder.»

Formen [þ]isa, ack. sg. fem., visar, att där framför måste ha gått ett feminint substantiv, sannolikt *bro*. Inskriften torde sålunda ha meddelat, att »N. N. lät göra denna bro och resa stenen efter sin broder Toke». De sista runorna, 37—38 **ku**, äro snarast början av ett **kuþan goðan**, adjektivbestämning till *broður sinn*; de tre återstående runorna ha kanske haft sin plats på stenytan utanför slingan, fastän Helgonius icke har observerat dem. Häremot talar givetvis i någon mån, att inskriften för övrigt har o-runan, ej u, som tecken för o-vokal: **toka**, **bropur**. Tänkbart vore givetvis också önskeformeln **kuþ hialbi** (jfr Sö 255) eller **kuþ hialbi ant hans**, ehuru det är svårare att tro, att så mycket kunnat stå på stenen och förbises av tecknaren. Jfr ett liknande **ku** i slutet av inskriften Sö 220.

Mansnamnet *Toki* förekommer även å Sö 49 och Sö 145 samt i flera andra svenska inskrifter: Ög 70, 104, 189 och 209; Sm 2 och 10; i Uppland: L 285 Bro, Esbro sn, L 667 Kålsta, Litslena sn, L 469 Angarns sn; i Västergötland: T 38 Töfta, Bjärby sn, T 86 Sals sn. Det har uppenbarligen varit vida vanligare i Götaland än i Uppland, och anmärkningsvärt är, att Södermanland har lika många belägg som Uppland. I Danmark är det ett av de allra vanligaste namnen i runinskrifter och medeltida källor. Också de medeltida beläggen i svenska urkunder äro tydligt koncentrerade till Småland samt Öster- och Västergötland. Enligt Brate (i: *Sveriges folk*, utg. av I. Flodström, s. 206) är *Toki* kortnamn till *Thorikel*, med samma ljudsubstitution t för þ som i *Tola* Sö 179.

253. Vansta, Ösmo sn, Sotholms hd.

Pl. 197.

Litteratur: D 8vo 84. G. Upmark, Sotholms härad 2, s. 13; S. Boije, *Anteckningar* (ATA).
Avbildning: Dybeck a. a.

Runstenen är endast känd genom Dybecks teckning och hans uppgifter. I *Svenska runurkunder* 2, s. 28 meddelar han följande: »Ett urgammalt minnesmärke, som visserligen borde iständsättas, är å förut nämnda Vansta bys skogsmark, der vägen från Klastorp till Ösmo kyrka löper

öfver en obetydlig höjd. Vid ett större, skadadt röse står en vacker rest sten av tre alnars höjd, och en dylik ligger helt nära. För att utröna om å rösets andra sida sådane stenar funnits lät jag här och der rödja, fast utan framgång. Men mellan stensättningen och vägen uppdagades under mossan nedre stycket af en Runsten, och vid fortsatt spaning funnos de tu öfrige. De tre delarne sammanfördes och fogades till hvarandra, hvarvid klart förnams att stenen blifvit genom våldsverkan styckad».

Stenen har senare icke kunnat återfinnas, ehuru den blifvit av många och vid olika tider eftersökt och efterfrågad. Tyvärr äro Dybecks uppgifter om platsen ganska obestämda. Om man utgår från att den legat på Vansta ägor, avser han troligen, såsom redan Boije förmodat, ett röse på södra sidan om vägen från Ösmo till Vansta, ungefär mitt emellan avtagsvägen till Sorunda och avtagsvägen till Djursnäs. Där finnes också i närheten en kullfallen bautasten, omkring 1½ m. hög. — Enligt en uppgift, som meddelas av Boije, skulle stenen ha blifvit använd vid en kyrkoreparation.

Stenens höjd har enligt Dybecks uppgifter varit omkring 1,60 m., bredd omkring 1,20 m.

Inskrift (enligt Dybeck):

kitilfast - × auk × ranfastr × auk × sigfastr × litu × kiara × mirki × at × þork -.. faþur sin

Kættilfastr ok Ragnfastr ok Sigfastr letu gerva mæarki at Þor-, faður sinn.

»Kättilfast och Ragnfast och Sigfast läto göra minnesmärket efter Tor-, sin fader.»

s-runan har i denna inskrift alltid (5 ggr) den omvända formen. Skiljetecken är ×.

Av faderns namn finnas endast de fyra första runorna på Dybecks teckning; resten var förstört. Namnet har varit sammansatt av Tor- och en efterled på *k* eller *g*: *Þorgils*, *ÞorgæirR* (*Þorgerr*), *ÞorgrimR*, *Þorgautr* eller *Þorkætill* (*Þorkell*). — Sönerna ha alla namn på *-fastr*. Se om dem E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100.

254. Vansta, Ösmo sn, Sotholms hd.

Pl. 124.

Litteratur: O. von Friesen, *Upplands runstenar* (1913), s. 44, *Runorna i Sverige* (1928), s. 52, 54, *Runorna* (1933), s. 193 f.; E. Olson, *Yngvars saga víðförla* (1912), s. 62.

Avbildningar: von Friesen 1904 a. a.; Brate 1904 (ATA); F. Braun 1910 (ATA).

Runstenen hittades år 1903 på en äng i södra kanten av sjön Öster Styran, som numera är urtappad. Den hade legat som bro över ett sumpigt ställe i ängen. Sannolikt hade den i senare tid blifvit förd dit för att tjäna ett praktiskt ändamål. Men var den ursprungligen har haft sin plats är sålunda okänt.

Nu står stenen i parken vid Vansta, Ö om mangårdsbyggnaden, rest mot ett jordfast klippblock.

Gråsten. Höjd 1,49 m., bredd (över korsmitten) 0,91 m. Till följd av det tryck, för vilket stenen har varit utsatt under den tid, då den låg som bro, har den brustit i två ungefär lika stora delar, genom en remna, som går tvärs över stenen något nedom mitten av ristningen. Några runor ha härigenom blifvit skadade. Ett par mindre avflagingar finnas på nedre delen av stenen. Men för övrigt är ristningen väl bevarad, tydlig och lättläst.

Inskrift:

· suan : auk stain : raistu · stain : at · tosta : faþur : sin : is uarp : taupr · i lipi : ikuars : auk at · þorstain :

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70

auk kt : aystain : alhiltar · s - -

75 80 85 90 95

Svæinn ok Steinn ræistu stein at Tosta, faður sinn, es varð dauðr i liði Ingvars, ok at Þorstæin ok at Øystæin, Alfhildar sun.

»Sven och Sten reste stenen efter Toste, sin fader, som blev död i Ingvars följe, och efter Torsten och efter Östen, Alvhilds son.»

Till läsningen: 16 **s** står inklämt på tvären mellan 15 **i** och 17 **t**, vilka alltså få tjänstgöra som kantlinjer för **s**. Tydiligen har denna runa blivit uteglömd, och ristaren har på detta sätt velat rätta felet. 29 **t** och 63 **k** ha blivit skadade genom remnan i stenen; av 29 **t** finnes en del av hst och h. bst, av 63 **k** endast nedre delen av hst. 68 **r** är skadat genom avflaging. 77 **k** är fullt tydligt. 80 **y** är säkert stunget. Efter 94 **s** finnes endast nedre hälften av en hst. Troligen ha funnits ännu två runor, 95—96 **un**, vilka emellertid gått förlorade genom avflaging. För en tredje runa (**i**) torde platsen knappast ha varit tillräcklig. — Brate: 8—12 **staen**, 79—85 **austain**. — von Friesen: 8—12 **stain**, 79—85 **aystain**. — Braun: 8—12 **stain**, 79—85 **aystain**.

Några felristningar förekomma i inskriften: I första ordet, 1—4 **suan**, saknas ett **i**, i sista namnet, 86—93 **alhiltar**, ett **f**. 64—65 **kt** för *at*, troligen på grund av det föregående **k** i 61—63 **auk**. Om det inskjutna **s** i 13—18 **raistu** se ovan. Anmärkningsvärt är också **r** i **alhiltar** i stället för väntat **ra** (jfr Sö 260 **hakunar**, Sö 266 **onuntar**).

Ristningen är osignerad men, såsom von Friesen och Brate antagit, huggen av Amunde. Den har samma mönster som de av honom signerade Sö 215, 233 och 271. Karakteristiska runformer äro: **a** och **n** ha bistavarna osymmetriskt ställda, **a** med bistaven till $\frac{2}{3}$ av sin längd på v. sidan, **n** med bistaven till $\frac{2}{3}$ av sin längd på h. sidan av huvudstaven; **o** åter har bistavar endast på h. sidan av huvudstaven. **r** har rundad bistav. **s** står ofta icke vinkelrätt mot slinglinjerna och är i de flesta fall (utom 8 **s**) omvänt.

Vansta-stenen är den enda runsten i Sotholms härad, som är rest över en deltagare i Ingvars-tåget. Troligen voro Torsten och Östen, över vilka stenen också är rest, bröder till Sven och Sten och söner till Toste. Att Östen betecknas som »Alvhilds son» måste väl bero på att han haft en annan moder än de andra bröderna.

Tosti är kortnamn av *Þorstæinn*, med samma ljudsubstitution *t* för *þ* som i *Tula* Sö 179. Detta kan tala emot att den Torsten, som omtalas på stenen, har varit son av Tosti och broder till Sven och Sten. Man uppkallade som bekant under vikingatiden efter avlidna fränder. En son kunde få sin faders namn endast i det fall att fadern hade dött före barnets födelse.¹ Det är knappast troligt, att sambandet var avbrutet mellan de båda namnformerna *Þorstæinn* och *Tosti*, så att det senare uppfattades som ett självständigt namn.

255. Vidby, Ösmo sn, Sotholms hd.

Pl. 124, 125.

Litteratur: R. Dybeck, *Runa* (fol.) 1 (1865), s. 86, 2 (1874), s. 41; S. Boije, *Anteckningar* (ATA).

Äldre avbildningar: Dybeck a. a., pl. 30 n:r 23; Brate (ATA).

Ristningen befinner sig på västra sluttningen av ett berg vid Vidby mellangård, några meter Ö om vägen, på vars andra sida gårdens byggnader äro belägna. Hela byn har fordom legat här, norr- och södergården äro utflyttade. Något gravfält finnes däremot icke i närheten. Platsen för runristningen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Nynäs».

Ristningen börjar 1,65 m. över marken. Dess höjd är 1,22 m. och dess bredd 1,02 m. Bergytan är sprickig och ganska ojämn, men ristningen är djupt huggen och i stort sett tydlig.

¹ G. Storm i *ANF* 9, s. 199 f.; E. Wessén, *Nordiska namnstudier* (1927), s. 18 f. — Anmärkningsvärd är inskriften Sö 67: bröderna *Olæifr* och *Gæikmundr* ha rest stenen över sin fader *Gæikmundr*.

Inskrift:

× ubi × li - × hakua × merki : þisa : iftir : aibiarn · broður : sin : kup : hilbi ×
 5 10 15 20 25 30 35 40 45

Ubbi let haggva mæрки þessa æftir Æibiorn, broður sinn. Guð hialpi!

»Ubbe lät hugga dessa märken efter Ebjörn, sin broder. Gud hjälpe!»

Till läsningen: 13 **e** har en tydlig fördjupning mitt på staven. Ostungna äro däremot 5, 18, 21, 40, 46 **i**, 9 och 42 **k**. Bistavarna i 6 [**t**] äro helt borta. Bistavarna i 45 **h** äro svaga. Runan är dock snarare **h** än **a**. — Dybeck: **mirki**, **þinsa**, **ialbi** l. **hilbi**. — Boije: **merki**, **iilbi**. — Brate: **merki**, **ailbi**.

1—3 **ubi** återger ett mansnamn *Ubbi*, väl känt från medeltida urkunder (Lundgren-Brate). Det synes ha haft en speciellt östnordisk spridning. De bärare av detsamma som omtalas i isländska och norska källor, ha — om man bortser från sagofigurerna Ubbe den friske bland Brävallakämparna och Ubbe jarl i Erex saga — varit svenskar och danskar. Möjligen är *Ubbi* en hypokoristisk bildning till *Uifr*, måhända med anslutning till adjektivet no. *ubben* 'barsk, bister', isl. *úfr* 'fientlig'; jfr O. von Friesen, *De germanska mediageminatorna* (1897), s. 20. — *Æibiorn* synes ha varit ett relativt sällsynt namn; följande belägg äro kända: från Uppland L 637 Åker och 664 Litslena, från Gästrikland L 1050 Valbo, från Närke L 1034 Asker och från Gotland L 1571 Stenkumla. Säkerligen är det identiskt med fsv. *Enbiorn*, av vilket mansnamn Lundgren har flera belägg från mellansvenska landskap; något fsv. **Ebiorn* är däremot icke belagt. Anmärkningsvärt är blott, att första ledens *n* icke i något fall finnes tecknat framför *b* i de runsvenska beläggen. *Enbiorn* synes ha varit ett speciellt svenskt namn. I norsk-isländska källor finnes (enligt Lind) ett enda belägg, karakteristiskt nog från Jämtland. Av *Enbiorn* kan fsv. *Ebbe*, åtminstone delvis, vara ett kortnamn.

256. Älby, Ösmo sn, Sotholms hd.

Pl. 126. Pl. 1: B 671.

Litteratur: B 671, L 829. Ransakningarna 1667—84; G. Upmark, Sotholms härad 2, s. 14; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermanniae och B 671); Brate (ATA).

I de tre förteckningar över fornlämningar i Ösmo, som finnas bland *Ransakningarna*, lämnas följande uppgifter om Älby: »Vthi Ällby gærde en runsteen . . . Ved Ällby finnes nogra iordhögar mz steenar omlagda»; »Ved Ällby 2 runsteenar mz bookstäffver, item nogra andra oskreffne»; »Ved Ällby 3 st. runstenar mz bokstäffver, elliest finnes det nogra flera vthan skriff, samt iordhögar». I *Bautil* finnas också upptagna tre runstenar vid Älby (Sö 256—258). Numera äro endast två i behåll, Sö 256 och Sö 258; Sö 257 är försvunnen.

De båda runstenarna vid Älby stå resta tämligen nära varandra, i en gärdesbacke NV om övre gården i byn. Backen och hagen därinvid äro fulla av gravhögar, rösen, stensättningar och bautastenar (se G. Upmark, *Sotholms härad* 2, s. 11, och A. Quist, *Ösmo* [handskrift i ATA], s. 26 f.). Runstenarna stå sålunda på byns gamla gravfält.

Sö 256 står längst norrut på udden av gärdesbacken, där denna skjuter ut mellan ett par åkerfält.

Ljus, kornig gråsten. Höjd 1,80 m., bredd (vid foten) 0,80 m., (över korsmitten) 0,97 m. Ristningen är djup, väl bevarad.

Inskrift:

+ **suarthaufpi** + **ak** + **uifari** + **auk** + **uibiaurn** + **auk** + **onutr** + **raistu** + **stain** + **pina** + **faruki** + **fapr** + **sina**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

Svarthaufði ok Viðfari ok Vibjörn ok Anundr raistu stein þenna faruki, faður sinn.

»Svarthövde och Vidfare och Vibjörn och Anund reste denna sten (efter) **faruki**, sin fader.»

Till läsningen: Icke stungna äro 15, 24, 51, 65 i. Hst av 17 a står i en remna; bst är tydlig. 46 t har bst endast t. h.; den vänstra har sannolikt aldrig varit ristad. 57 u är ej fullt så djupt ristad som övriga runor, men är dock säker. — B 671: **uipbiurn**, **ristu**, **stean fau - ki**. — Boije: **uibiaurn**, **ristu**, **stnan**, **faruki**. — Brate: **uibiaurn**, **raistu**, **stain**, **faruki**.

Namnet *Svarthaufði* förekommer i Södermanland även Sö 57, 58; se E. Wessén, *Nordiska namnstudier* (1927), s. 72. Förleden i **uifari** är sannolikt *vīð-*; sålunda 'han som färdas vida'. Namnet är ej sällsynt i uppländska inskrifter: L 574 Karsby, Lagga sn, L 389 Skillinge, Sollentuna sn, L 67 Sanda, Skoklosters sn(?). *Vibjörn* också Sö 44 och Sö 226. Slutet av inskriften måste innehålla felristningar. Då preposition 'efter' saknas efter *raisti stein þenna*, ville man i **faruki** förmoda en dativ, men häremot strider den anslutna appositionens form. Man kunde vara frestad att i **faruki** se en felristning för **farulfi**; även det följande **fapr + sina** måste ju innehålla en felristning. Om namnet *Farulfr* se Sö 238.

257. Älby, Ösmo sn, Sotholms hd.

Pl. 1: B 674.

Litteratur: B 674, L 831. Ransakningarna 1667—84.

Avbildning: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermanniaë, där signaturen »DSt» är ändrad till »P.H.»), och B 674).

Om runstenarna vid Älby se ovan Sö 256.

Inskrift (enligt B 674):

kynuar · lit × r - t... - - - s - a eftir × alfkit × - oru - ur · sun

Gunnvar let æftir Alfketil, broður sun . . .

»Gunnvar lät efter Alvkel, (sin) brorson.»

Runan 2 y är i det bättre avtrycket hos Peringskiöld tydligt stungen. Emellertid kan man förmoda, att det varit en naturlig fördjupning i stenen, som Helgonius uppfattat som huggen prick. *Gunnvar* kan här vara ett mansnamn (liksom i L 1235 Skeppersta, Smål., L 1590, 1591 Stenkumla, Gottl.) eller ett kvinnonamn (som i L 661 Rinkaby, Danderyds sn, Uppl., T 60 Eggvena, Vgl., T 64 Leksberg, Vgl.). — **alfkit** är väl sannolikt felläsning (eller felristning) för **alfkil**. Namnet *Alfketill* synes f. ö. icke vara belagt.

258. Älby, Ösmo sn, Sotholms hd.

Pl. 126. Pl. 14: B 1141.

Litteratur: B 1141, L 830. Ransakningarna 1667—84; S. Boije, Anteckningar (ATA); E. Brate, Sveriges runinskrifter (1926), s. 126.

Äldre avbildningar: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermanniaë, där träsnittets signatur »DS» blivit rättad till »P.H.»), och B 1141); Brate (ATA).

Om runstenarna vid Älby se ovan Sö 256.

Höjd 1,55 m., bredd (nedtill) 1,12 m. Ristningen är grund och mycket illa huggen. Den är därför delvis osäker och svårläst.

Inskrift:

× **firpkari : rasi : stan : pinsi : iftr : kuiban : suni : sinum .**

5 10 15 20 25 30 35 40

Færd-Kari ræisti stæin þensi æftir Guðbiorn(?), syni sinum.

»Färd-Kåre reste denna sten efter Gudbiorn(?), åt sin son.»

Till läsningen: 2 i är möjligen stunget. Icke stungna äro 18, 22 i, 33 u, 26 k. 6 a har en mycket kort bst; troligen avses dock a. Efter 8 i finnes ett skiljetecken: (tyvärr ej ifyllt å foton). Bst i 10 a liknar snarast ett kort n-streck. Fr. o. m. 27 u är inskriften mycket svårläst och flera runor osäkra. 27 u är otydligt. 28 i saknar tydlig bst, men möjligen har en sådan funnits; snarare l än þ. — B 1141: **firpkara, rast, þansi, kilban : suak : niarm.** — Boije: **firpkara, risi, ki -- an : suni : sinum.** — Brate: **firpkari, risi, þansi** (l. **þansa**), **kj - ban** (l. **kupban**): **suni : sinum.**

Huruvida den mycket osäkra läsningen **kuiban** verkligen återger ett mansnamn *Guðbiorn* är naturligtvis helt ovisst. Om detta namn se Sö 177. Egendomligt är, att den följande bestämningen står i dativ: **suni : sinum.** Om namnet *Kari* se Sö 217.

259. Alby, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 127.

Litteratur: D 8vo 11. G. Upmark, Öster- och Västerhaninge hushållsgilles handlingar, Sotholms härad 1, s. 39; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Upmark (ATA); Brate (ATA).

Runstenen, som är ett fragment, befinner sig omkring 200 m. NNÖ om gravkapellet på Österhaninge nya kyrkogård, på östra sidan av en lövskogsklädd backe, 2 m. från dikeskanten som begränsar höjden mot åkern. Marken tillhör Alby, som ligger tämligen långt därifrån i NV, på andra sidan om skogsbacken och en bred dalgång. Inskriften är vänd mot Ö.

Det bevarade fragmentet har utgjort själva fotstycket av stenen. Dess höjd är 0,50 m., bredd 1,04 m. På Dybecks tid funnos ytterligare tre små stycken, med rester av ristning. De saknades redan vid Boijes besök 1885 och ha sedermera ej heller kunnat återfinnas. Tydligen har stenen bräckts av och splittrats i flera delar, som sedermera ha blivit bortförda. Fotstycket står sannolikt kvar på runstens ursprungliga plats.

Inskrift:

... **kar : ! brupru :** (På ett av fragmenten hos Dybeck:) **þa**

brupru är sannolikt fel för **brupur**. Karakteristiska till sin form äro de tre r-runorna, även den första runan, **k**, med sitt gaffelliknande utseende.

260. S. Betby, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 128.

Litteratur: Rapport till K. Befallningshafvande i Stockholms län från länsmanen L. E. Norman 10.11.1869 (ATA); Brev från Robert Brouhn 25.7.1869 (ATA); S. Boije, Anteckningar (ATA); E. Brate, Sverges runinskrifter (1922), s. 123.

Äldre avbildningar: Brouhn a. a.; Brate (ATA).

Runstenen anträffades år 1869 vid buskhuggning å S. Betby skog, SV om lägenheten Beate-lund, liggande på marken med den runristade sidan uppåt, ehuru täckt av jord och moss. Platsen är sank och torde förr ha varit kärrartad. Skogen innanför är oländig, och det är långt åt detta håll till närmaste bygd. Någon forntida väg synes därför knappast ha funnits på detta ställe. Möjligen har stenen, såsom redan Brouhn tänkt sig, » varit arbetad ur eller invid bergen i dess närhet och antagligen hade han på sin tunga tross under forslingen vintertiden — kommen på kärrisen — sjunkit och blifvit liggande till dess markens naturliga omdaning ändteligen gjorde minnesmärket åter synligt ».

Stenen står nu rest på samma ställe, där den anträffades, med inskriftssidan vänd åt V.

Höjd 2,05 m., bredd (nedtill) 0,94 m. Ristningen är icke synnerligen djup. Stora stycken äro avflagrade; rundjurets huvud med inskriftens början är alldeles borta.

Inskrift:

.... **a : stin : eftir : ierunt : sun : sia : ar · uar : uestpr : meþ ulfi : suni · hakunar ·**

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

.... *stein eftir Jarund, sun sin, er var vestr með Ulfi, syni Hakonar.*

».... stenen efter Jörund, sin son, som var västerut med Ulv, Håkons son.»

Till läsningen: Före 1 **a** finnes intet tydligt runtecken kvar; stenytan är avflagrad. Brate har dock tyckt sig på ett ställe kunna urskilja ett **e**. 1 **a**, som är fullt tydligt, är troligen sista runan i ett [**lit ris**]a 'lät resa', före vilket gått ett personnamn. Icke stungna runor äro 4, 21 **i**, tydligt stungna äro däremot 6, 12, 29, 35 **e**. 16 **t** är skadat genom flagring på h. sidan. 22 är tydligt **a**, ehuru **n** givetvis varit avsett. 23 **a** är säkert; icke **e**. 29 **e** är matt. 31 **t** fullt säker. 38 **l** är efteråt inklämt mellan 37 **u** och 39 **f**; synes dock vara fullt säker. — Boije: **iftir : ierunt, sia, ar, u - s - pr, uifi**. — Brate: **eftir : ierunt, sia, ar, uesopr, uifi**.

För formen **hakunar**, med **r** i stället för **ṛ**, jfr Sö 254 **alhiltar**, Sö 266 **onuntar**, Sö 268 **runar**.

Jorundr är ett i Uppland påfallande vanligt namn, belagt i följande inskrifter: L 169 Junkil, 196 Vaksala, 294 Rasbo, 302 och 1677 Funbo, 352 Törneby, Skå, 484 Ekeby, Skånella, 485 Sälna bro, Skånella, 539 Norrsunda, 664 Litslena, 720 Brunna, Vårfrukyrka, 775 Österunda. Utanför Uppland finnas endast enstaka belägg: Sö 21 och 260, Öl 25, L 1355 Högstena, Vgl. Under medeltiden är det enligt Lundgren »rätt vanligt». Även *Hakon* är ett relativt vanligt mansnamn (se bl. a. Sm 16), ehuru det i Södermanland endast är belagt här.

Ulv Håkonsson är f. ö. okänd. Sannolikt har han såsom hövding och ägare av ett skepp deltagit i ett härnadståg västerut.

261. S. Betby, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 128. Pl. 1: B 667.

Litteratur: B 667, L 822. — Ransakningarna 1667—84; H. Hildebrand, Berättelse om en å lägenheten Beate-lund, under Ned-Beteby i Öster Haninge socken företagen grafundersökning m. m. 1867 (ATA); G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 37; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermanniae och B 667); Brate (ATA).

Kyrkoherden Andreas Arvidi uppger, i sin förteckning över fornlämningar i Österhaninge 1668 (ingående i Antikvitetskollegiets *Ransakningar*), följande angående runstenar: »Om Runesteenar, hvilke här i församlingen vpsöktes tree: en uthi Brooby, dhen andre i Hvalsta gården, och dhen tridie uthi een angh emellan Beteby och Stadzberga byar: men skriffterne ähro ickie alldeles klare, att man aff dhem någon vnderrettelse inhämta kan». Med blyerts har sedan till-

fogats: »Noch 1 vedh vägen emellan Söderby och Wester Haninge körka på sanmoon». Av dessa fyra runstenar, som Arvidi sålunda har känt till, motsvarar den första tydligen Sö 263, den tredje Sö 261 och den fjärde Sö 269. Vad som åsyftas med »dhen andre i Hvalsta gården» är icke fullt klart (möjligen Sö 273).

Stenen Sö 261 står nu rest på västra sidan om vägen mellan de båda gårdarna i S. Betby, skild från vägen genom en åker. Inskriftssidan är vänd mot NÖ, sålunda mot vägen. Ett stycke ovanför stenen finnas rester av gravkullar.

Höjd 2,38 m., bredd (nedtill) 0,70 m. Stenen är sålunda hög och smal som en bautasten; ytan är icke fullt plan utan, särskilt nedtill, svagt buktig. Ristningen är grund och otydlig, delvis mycket ojäm. Den ger i allt intryck av att vara utförd av en person, som var ovan och ej behärskade yrkets teknik.

Inskriften består av en blandning av runor och runliknande tecken. Den ger icke någon språklig mening och har säkerligen endast haft ett dekorativt syfte. Anmärkningsvärt är det ymniga bruket av prickar mellan tecknen; såsom ett slags skiljetecken förekommer här, liksom på den likartade Sö 230, figuren ·×·.

262. Blista, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 127. Pl. 1: B 664.

Litteratur: B 664, L 823. G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 36 f.; Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 1 (1877), s. 7; S. Boije, Anteckningar (ATA); Anteckningar av okänd (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermanniae och B 664); Upmark a. a.; Brate (ATA).

Runstenen stod i äldre tid (enligt Peringskiöld och *Bautil*) vid »Blistads by». Upmark lämnar följande närmare upplysningar: »Denna sten . . . låg förr sönderslagen, till en del betäckt af gräs och jord, uti ett gårde V om Blista på gränsen mellan Ö. och W. Haninge, men flyttades vintern 1863—64 af jordegaren Hr Saxenberg till sin nuvarande plats». Boije har fått denna uppgift »bestyrkt af flera personer. Den har legat i Blistads gårde, nära gränsen till Alfvesta gårde, i en backslutning». I ATA finnes en karts-kiss, av okänd person, utvisande stenens ursprungliga plats, rakt V om Blista by, invid sockengränsen. »Enligt uppgift vid gården», säges det, »har den förr haft sin plats på ett skifte, som ännu bär namnet Runsten, midt emellan Alfvesta (Almsta) och Blista, NO från Alfvesta, alldeles invid gränsen mellan Öster- och Västerhaninge».

Stenen låg ännu 1884 i parken vid Årsta SV om gården, nära vägskälet, sönderslagen i tre delar. Den blev under sommaren 1885 hopsatt och rest vid själva infarten SV om gården, med den ristade ytan vänd åt SSV, mot vägen till Stymninge.

Fast, kornig gråsten. Höjd 2,63 m., bredd nedtill 1,05 m., över korsmitten 1,46 m. Fotstycket lär stå 4 fot djupt i jorden. Upptill på h. sidan är ett större stycke av nära kvadratisk form borta. Det saknas redan på Helgonius' teckning och har i senare tid förgäves sökts på stenens gamla plats vid Blista. Ristningen är synnerligen tydlig och väl bibehållen.

Inskrift:

× suain × lit × resa × stin . . . faður × sin × kuþan × auk × iftir × kuþfar .
 5 10 15 20 25 30 35 40

Sveinn let reisa stein . . . faður sinn goðan ok æftir Guðvar.

»Sven lät resa stenen . . . sin gode fader och efter Gudvar.»

Till läsningen: Huruvida 10 **e** är stunget, är mycket ovisst. Mitt på hst utgår ett litet streck vinkelrätt åt h., som synes vara ristat. Ostungna äro 7, 15, 23, 33 **i**, 25, 38 **k**. Av 27 **p** finnes endast bst kvar, även den svagt skönjbar. — B 664, Upmark, Boije, Brate: **risa**.

På det förlorade stycket har säkerligen funnits orden **pina** × **at** »denna efter» jämte ett mansnamn. Det sista namnet i inskriften, **kupfar**, är möjligen ett mansnamn *Guðvar*, *Guðvarðr* (isl. *Guðvarðr* Lind, fsv. *Gudhvar*, *Guduarus* Lundgren-Brate), men kanske snarare ett kvinnonamn *Guðvar*, motsvarande det från fornnorska diplom kända *Guðvgr*. Sven torde sålunda ha rest stenen över sin fader och sin moder. Stenens defekt har berövat oss kännedomen om faderns namn, och utrymmets begränsning inom slingan har vållat, att ristaren ej angivit släktförhållandet mellan *Guðvar* och Sven.

263. Broby, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 1: B 666.

Litteratur: B 666, L 821. Ransakningarna 1667—84; G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 38.

Ausbildning: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermanniae och B 666).

Runstenen fanns enligt kyrkoherden Andreas Arvidi 1668 »uthi Broby» (se ovan Sö 261) och avtecknades här av Petrus Helgonius. I en förteckning över fornlämningar inom Österhaninge, skriven omkring 1799 och tillhörande kyrkans arkiv, omtalas runstenen vid Broby, liksom stenarna vid Betby (Sö 261) och Valsta (Sö 273), men »inscriptionerna äro på dem genom tiden så förmörkade, att de numera ej kunna läsas». Sedermera har stenen vid Broby emellertid spårlöst förkommit. Dybeck, Upmark, Boije ha endast antecknat, att de förgäves eftersökt den.

Inskrift (enligt B 666):

kulauk + auk koplauk · raistu · stain · at · auit · fapur s - n +
 5 10 15 20 25 30 35 40

Gunnlaug ok Guðlaug raistu stæin at Öyvind, faður sinn.

»Gunnlög och Gudlög reste stenen efter Öjvind, sin fader.»

Stenen är rest av två döttrar till minne av deras fader. De ha burit snarlika namn, båda med efterledet *-laug*.¹ **koplauk** kan knappast vara annat än *Guðlaug*, då *Gōð-* icke förekommer som förled i personnamn. Kvinnonamnet *Guðlaug* är känt från många runinskrifter: Sö 206, 208, Öl 56, Ög 239, L 998 L. Kyringe, Björksta (Västm.) och följande i Uppland: L 643 Täby och L 657 Fittja, Täby sn, L 639 och L 640 Ö. Ryd, L 457 Kusta, Vallentuna sn, Runa (fol.) 1, s. 78 Fresta, L 429 Vilunda, Hammarby sn, L 495 Lundby, Markim sn, L 536 Vickeby, Norrsunda sn, L 541 Husby, Norrsunda sn, L 668 Gidsmarken, Husby-Sjutolfts sn. Det andra namnet, **kulauk**, torde i så fall återge ett *Gunnlaug*, kanske ej säkert styrkt från inskrifterna, men väl känt från den västnordiska litteraturen. — *Öyvindr* är ett vanligt mansnamn under vikingatiden; jfr Sö 50, 118, 131, 149, 269(?), 293. Om de olika formerna av namnet se senast R. Kinander i *Smålands runinskrifter*, s. 93 (med cit. litt.).

Broby-stenen erinrar i sin ornamentik om Sö 265 och 266, men är enklare både i fråga om korset och ormhuvudet.

¹ Jfr *Guðlaug* och *Holmlaug*, mor och dotter, å Sö 206, 208.

264. Hässlingby, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 129.

Något mer än 1 km. NV om Österhaninge kyrka ligger utmed norra sidan av vägen mellan Österhaninge och Västerhaninge kyrkor en skogbeväxt bergshöjd, Kikarberget. Vid norra sluttningen av berget, ungefär mitt nedanför dettas högsta topp, och nära södra sidan av det breda dike, som begränsar åkermarken mot bergssluttningen, står det ristade stenblocket med front mot norr. Det omtalas första gången i Brates reseberättelse 1900 och restes 1928 av I. Schnell. Möjligen har stenen vid odling släpats upp ur åkern till sin nuvarande plats.

Grovkornig gnejs. Höjd 2,28 m., bredd (över korsmitten) 1,45 m.

Ristningen består av ett kors med mittpunkt. I korsarmarna finnas några runor, och varje korsarm slutar med ett par punkter. Övre korsarmen: **rt**:. Båda runorna äro tydliga. Före **r** intet runtecken, endast naturliga fåror. Nedre korsarmen: **ii**:. Några bst kunna icke iakttagas på de båda **i**-runorna. Mellan dem är emellertid stenyttan något avflagad, och bistavar kunna därigenom ha gått förlorade. Vänstra korsarmen: **f**:, tydligt. Högra korsarmen: **ap**:, likaså tydligt.

Brate läser första runan i nedre korsarmen som en kvistruna † **b**, andra runan i övre korsarmen som en kvistruna † **n**. Han får därigenom ett **birn**, vilket tolkas som mansnamnet Björn. De båda andra korsarmarnas **f**, **ap** förmodas vara »dat. sg. af ordet 'fader' med förkortad skrifning, mindre sannolikt *fadi* 'ristade', enär inskriften för övrigt icke visar någon ålderdomlighet».

265. Högsta, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 129, 130.

Litteratur: D 8vo 8. G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 39; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Upmark (ATA); Brate (ATA).

Runstenen står i en åker straxt S om gårdarna i Högsta, i den norra sluttningen av en dalgång, i vars botten — ett 50-tal m. S om runstens plats — en liten bäck flyter fram. Marken är först under senare delen av 1800-talet uppodlad och utdikad; tidigare var här en stenig och sumpig äng. Dybeck kallar platsen »Högsta äng». Omkring runstenen har ett litet stycke lämnats orört. Den ristade ytan är vänd mot väster. — N om gården finnas flera låga gravhöggar; sådana finnas även S om dalgången mitt emot runstenen.

Runstens plats är utmärkt å Geologiska kartbladet »Årsta».

Gråsten. Höjd 1,40 m., bredd (nedtill) 0,73 m. Ristningen är djup och väl bibehållen.

Inskrift:

ka - i · raisti · stain : at : osur : sun : sin : auk : at : ulf

5 10 15 20 25 30 35

[Gasi] *ræisti stein at Assur, sun sinn, ok at Ulf.*

»[Gåse] reste stenen efter Assur, sin son, och efter Ulf.»

Till läsningen: Efter 2 **a** är ytan vittrad; här har sannolikt funnits en runa, men vad den varit kan numera ej fastställas, då inga säkra spår äro bevarade. 26 **i** är icke stunget. I 35 **f** äro bst svagt synliga, men säkra. — Dybeck: 1—4 **kai**, 33—35 **ulk**. — Boije: 1—4 **kasi**, 3 **s** är »mycket grunt och svagt»; 33—35 **ulk**. — Brate: 1—4 **kasi**, 3 **s** är »svagt men fullt säkert»; 33—35 **ulf**.

1—4 **ka-i** (Boije och Brate **kasi**) kan vara mansnamnet *Gasi*, mindre vanligt men dock säkert styrkt både från Sverige och från Norge under medeltiden (Lundgren-Brate, Lind). Namnet förekommer troligen också i en uppländsk ristning: D II 100 Näle, Vallentuna sn. Se även Sö 7 (i Tillägg och rättelser).

Högsta-stenens ristning är sannolikt utförd av samme man, som ristat Sö 266, d. v. s. Asbjörn.

266. Sanda, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 131.

Litteratur: D 8vo 10. G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 39; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Upmark (ATA); Brate (ATA).

Runstenens ursprungliga plats var enligt Dybeck »i norra slutningen mot en mindre dæld eller fördjupning uti Sanda Storgårdshage, förr en del af tillgränsande Alby hopmark (samfälld mark). Dälden är intet annat än en lemning efter en gammal väg, hvars bredd icke öfverstigit tre alnar och som följt den . . . stora sänknings från Vinock-viken af saltsjön till Vesterhaninge». Ehuru platsen knappast kan exakt fastställas, är det av dessa uppgifter tydligt, att stenen stått ett gott stycke N om Sanda gård, i slutningen mot dalgången mellan Berga och Alby, och ej långt från Alby-stenen, Sö 259. — I slutet av 1870-talet blev den flyttad till sin nuvarande plats i trädgården vid Sanda, omkring 50 m. ÖSÖ om huvudbyggnaden.

Gråsten. Höjd 1,20 m., bredd (nedtill) 0,53 m. Ristningen är ej särskilt djup, men väl bevarad och fullt tydlig.

Inskrift:

+ **iaurun : lit : raisa : stain : at · ontuit : sun : sin : auk · at · onunt · ar + || osbiarn**

Iorunn let ræisa stæin at Andvett, sun sinn, ok at Anundar. Asbiorn.

»Jorun lät resa stenen efter Andvätt, sin son, och (efter) Anunds. Asbjörn.»

Till läsningen: Icke stungna äro 8, 26, 32 **i**. Efter 43 **t** finnes ett säkert sk, bestående av en rund prick. På högra sidan är ett stycke av inskriften, med runorna 26—33 **it : sun : sin**, något skadat genom vittring. I 22 **o** gå bst tvärs över hst, i 39 och 46 **o** finnas bst endast på hst:s v. sida. Runorna 46—52 **osbiarn** stå på foten av korset. På ytan mellan korsfoten och ytter-slingan finnes intet ristat. — Dybeck och Boije läsa inskriften på samma sätt. — Brate: 7—9 **let**; »med små runor just ofvanför ormhufvudet **hawk**, hvilka runor icke varsnats af Dybeck och Boije».

Kvinnonamnet *Iorun* (fno. isl. *Iórunn*, »mycket brukligt under hela medeltiden», Lind) är känt från ytterligare en sörmländsk inskrift (Sö 288), tre uppländska: L 150 Eskelunda, Bälunge sn, L 648 Fällebros och L 650 Hagby, Täby sn, och en västgötsk: L 1331 (T 63) Säby, Berga sn. Mansnamnet *Andvettr* förekommer i två andra sörmländska inskrifter: Sö 90 Lövhulta, Hammarby sn, och Sö 287 Hundhammar, Botkyrka sn (möjligen också i Sö 333 Ärja, Åkers sn), och är dessutom rikligt belagt i uppländska inskrifter: L 38 Varpsundet, Övergrans sn (**anuitr**), L 47 Ekala, Yttergrans sn (**anuitr**), L 45 Ekala, Yttergrans sn (ack. **antuit**) — dessa tre avse samme person —, L 32 Vätteby, Kalmar sn (ack. **antuit**), L 1550 Skokloster (**antuitr**), D I 32 Sjusta, Skokloster sn (ack. **antuit**), L 133 Bälunge (**antuitr**), L 235 Tensta (ack. **antuit**, gen. **antuits**), L 376 Sundby, Spånga sn (**antuitr**), L 638 Väsby, Värmdö sn (ack. **anuit**), D II 155 Skepptuna (**ontuitr**), L 746 Nopskäl, Fröslunda sn (ack. **antuit**), nyfunnen runsten vid Norränge, Håtuna sn (**antuitr**).

Jorun har låtit resa stenen över sin och Anunds son. 39—45 **onunt · ar** torde nämligen snarast böra tolkas som genitiv *Anundar*, trots det ristade skiljetecknet och **r** i stället för väntat **r**

(jfr Sö 254 **alhiltar**, Sö 260 **hakunar**, Sö 268 **runar**). Prepositionen 37—38 **at** står i så fall pleonastiskt.

Det tredje mansnamnet i inskriften, *Asbiorn*, som står på korsfoten, utan predikat och utan samband med den övriga inskriften, är säkerligen namn på runristaren. Utom Sanda-stenen har han tydligen ristat den närbelägna Högsta-stenen, Sö 265. Hans mönster är mycket enkelt, och han tillhör de tidigare runristarna på 1000-talet i Södermanland. Han brukar ännu **o**-runan i betydelsen av nasalerat **a**: Sö 266 **ontuit**, **onunt-ar**, **osbiarn**, Sö 265 **osur**. En likartad ornamentik har Broby-stenen, Sö 263, men huruvida denna verkligen är utförd av Asbjörn själv, är mera ovisst; här brukas **o**-runan som tecken för *u* (**koplauk**).

Anmärkningsvärd är **s**-runans form, med staplarna i sned vinkel mot slinglinjerna. I särskilt hög grad är det fallet med 13 och 15 **s**, mindre med t. ex. 47 **s**, som liknar **s**-runorna på Sö 265. Samma egenhet förekommer å den närbelägna Valsta-stenen, Sö 273, och på Amundes ristningar i Södertörn (se Sö 217, 229, 254). Här har också korset samma karakteristiska form. Det är därför tydligt, att Amunde lärt sin konst av den äldre Asbjörn.

267. Småhamra, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 195.

Litteratur: D 8vo 12. G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 40; Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria (1877), s. 7.

Avbildning: Dybeck a. a.

Ett fragment av en runsten, som enligt Dybeck ännu år 1854 låg »i gatan mellan Norrby och Småhamra, nära bron öfver den mellan byarne löpande rännilen . . . Detta år fördes han derifrån till Småhamra för att inläggas i grunden till en uthusbyggnad, men räddades af en dräng». Sedermera har emellertid fragmentet förkommit. Det söktes förgäves redan av Upmark och Boije. Dessa ha emellertid i Småhamra by fått uppgifter om att en sten »med krumelurer på», möjligen en annan del av samma runsten, blivit inlagd i grunden till ett fähus, men ovisst var. Enligt Boije skulle detta antagligen ha skett år 1852.

På Dybecks teckning finnas endast runorna **hulfa**, troligen början av namnet *Hol(m)fastr* (se nedan Sö 311—312).

Utän tvivel är det denna sten, som Dybeck åsyftar, då han i *Runa* (fol.) 1, s. 60 uppger, att han har funnit en runsten vid Norrby i Österhaninge sn.

268. Söderby, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 131.

Litteratur: L 825, D 8vo 85. J. H. Schröder, Södermanlands Fornminnen (hs S 115 i Uppsala Universitets Bibliotek), bl. 26 (ett löst inklistrat blad, med teckning); G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 41; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Schröder a. a.; Dybeck a. a.; en annan teckning av Dybeck (¹/₃ 56) i hs R 552, Uppsala Universitets Bibliotek; Upmark (ATA); Brate (ATA).

Runstenen är, enligt en anteckning i Schröders *Södermanlands Fornminnen*, »funnen d. 18. Dec. 1821 vid Söderby säteri uti Österhaninge stället Nyplogen ¹/₂ alm under jorden». Troligen har den blivit framflyttad till gården och efterhand bortglömd. Dybeck berättar (1857), att den »låg för tjugu år sedan på Söderby »trägårdsgärde» med ristningen nedåt. En stensprängare hade borrarat ett tre tum djupt hål midt i stenen, då vid ett ytterligare slag af klubban borren

med ens sprang tvärt igenom och ned i jorden. »Det var mig en ...!» sade mannen. Vidare borrhning fanns nu öfverflödig. Den tunna flisan vändes utan svårighet. Ristningen upptäcktes och gårdens innehafvare lät föra Runstenen fram till boningshusen, der han restes mot en vägg». Upmark meddelar, att stenen blivit »anträffad i en åker vid dikning, sedermera framkörd till gården». Den står nu rest i trädgården vid östra gaveln av spannmålsboden, med den ristade sidan vänd mot S.

Gråsten. Höjd 1,80 m., bredd (vid foten) 0,46 m. Ristningen är tydlig.

Inskrift:

+ **hialm**₅**uiþr** + **raisti**₁₀ + **stain**₁₅ + **at·þork**₂₀ || **ut**₂₅ + **sun sn**₃₀ + **amuti**₃₅ + **risti**₄₀ + **runar**₄₅ +

Hialmviðr raisti stein at Þorgaut, sun sinn. Amundi risti runar.

»Hjälmsvid reste stenen efter Torgöt, sin son. Amunde ristade runorna.»

Till läsningen: Icke stunget är 26 **k**. 44 **r**: mellanstreckket i bst saknas; det har aldrig varit ristat. Sista runan är **r**, icke **᚛**. — Schröder (och L 825): 1—9 **almuiþr**, 23—28 **þorkut** (L 825 **þor + k·**), 32—33 **s·n** (L 825 **sin**). — Dybeck: **hialm**₅**uiþr**, **þorkut**, **sn**.

Mansnamnet *Hialmviðr* förekommer även på en uppländsk runsten, Spånga kyrka (*UFT* 2, s.70). Om *Þorgautr* se Sö 336.

Stenen är ristad av en Amunde. Säkerligen är det samme runristare, som har signerat Sö 215, 233 och 271 och dessutom har ristat flera andra stenar i Södertörn. Att hans ornamentik på Söderby-stenen är så olika det mönster, som han annars använder, beror helt visst på stenens långsmala form. Denna har tvungit ristaren till ett originellt mönster; de båda ormhuvudena, med det runda ögat, den långa nackfliken, den framåtvända panntofsen, det öppna gapet med de båda tänderna, erinra mest om ristningar sådana som Sö 269, 274 m. fl. Med av Amunde signerade eller honom säkert attribuerade ristningar finnas följande anmärkningsvärda likheter: **raisti + stain** (utan omskrivning med 'låta' och utan demonstrativpronomen), **runar** med **r** i stället för väntat **᚛** (jfr Sö 254 **alhiltar**, Sö 215 **rolfr**, Sö 217 **suertikr**), den omvända formen av **s**, skiljetecknet + (liksom Sö 271).

269. Söderby malm, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 132. Pl. 1: B 668.

Litteratur: B 668, L 819. Ransakningarna 1667—84; G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 40; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermannicæ, där signeringen »DSt» är ändrad till »P.H», och B 668); Brate 1900 (ATA).

Runstenen står i södra delen av Söderby villasamhälle, på östra sidan om landsvägen Stockholm—Västerhaninge, omkring 25 m. från vägen. Platsen är belägen ungefär 750 m. S om den punkt, där vägen till Handens station tager av från landsvägen. Markområdet har tillhört Söderby gård och har under senare tid styckats till egnahemstomter. Den tomt, på vilken runstenen befinner sig, har nummer 283, litt. 28 Ah. Stenen restes här 1925 på en grund av cement, på samma plats där den tidigare länge legat kullfallen.

Utan tvivel är det samma runsten, som omtalas i *Ransakningarna* 1667—84, stående »vedh vägen emellan Söderby och Wester Haninge körka på sanmoon» (se ovan Sö 261). Enligt Peringskiölds *Monumenta Sudermannicæ* och *Bautil* befann den sig »på heden vid stora vägen». Stenens plats finnes utmärkt å Geologiska kartbladet »Stockholm».

Redan på Helgonius' avbildning är stenen skadad upptill och på högra sidan. Två mindre stycken, ett upptill och ett på h. sidan, anges såsom lösa. Det ena av dessa, det på h. sidan, har sedermera förkommit, men f. ö. var stenen i behåll i oförändrat skick ännu vid Brates undersökning år 1900. Det andra har sedermera också varit försvunnet men återfanns år 1925, ehuru skadat, i en grop i närheten och fastsattes vid stenen. På h. sidan upptill har ett nytt stycke lossnat och fallit av, med bl. a. runan 4 r. Det har förgäves eftersökts; enligt uppgift skall det troligen ha blivit inmurat i grunden till en stuga i närheten.

Gråsten. Höjd 1,70 m., bredd 1,26 m. Ristningen är djup och väl bibehållen. Runorna äro djupare huggna än slingan.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 668):

+ out[r] [ut]r + raiistu + -[t]in + pina + at + uikika + fapur + s[in] || sun stura +
 5 10 15 20 25 30 35 40 45

Anundr(?) . . . undr(?) ræistu stein þenna at Vikinga, faður sinn, sun Stora.

»Anund reste denna sten efter Vikinge, sin fader, Stores son.»

Till läsningen: Runorna 4 r och 5 u finnas fullt tydligt bevarade på Brates fotografi; av 6 t finnes blott hst och v. bst. Framför 11 i finns upptill ett ristat streck, liknande början till v. bst av ett t. Möjligen har ristaren efter 8—10 rai börjat rista ett t men märkt sitt misstag, lämnat t ofullbordat och fortsatt med 12 s. Runan 15 [s] är borta redan på Helgonius' träsnitt, 16 är där t. 43 t har bst endast på v. sidan av hst, böjd på samma sätt som bst i inskriftens övriga t-runor. Runan kan därför icke vara a (såsom L 819).

Det första namnet, **outr**, är kanske snarast det vanliga mansnamnet *Anundr*, ehuru n är utelämnat. Det kunde måhända också vara en beteckning för *Öyvindr*. 5—7 **utr** är slutet av ett namn, på *-undr* eller *-uddr*. Namnet 42—46 **stura** (gen.) förekommer också i en uppländsk runinskrift, L 140 Nyvle, Bälunge sn. Möjligen är det ett *Stori*, ursprungligen ett binamn, formellt sett en form av adj. 'stor'. Namnet *Vikingi* är en sidoförm till *Vikingr*; se om detta Sö 182.

270. Tyresta, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 133. Pl. 1: B 663.

Litteratur: B 663, L 824 (2025). Ransakningarna 1667—84; G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 41; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius (i Peringskiölds Monumenta Sudermannicæ och B 663); Brate 1900 (ATA).

Ristningen finnes på den mot S sluttande sidan av ett berg, endast ett 10-tal m. N om vägen som går genom byn, mitt emot den mellersta gården i byn.

Den omtalas av kyrkoherden Andreas Arvidi i hans förteckning över socknens fornminnen 1668 på följande sätt: »Berg-Runeskriffter haffver iagh låtet migh säga i Församlingen finnas tvenne: En vid H. Exc^{tz} Högvälb^r H^r Knut Kurcks gård, Åhrestadh, then andre på Törestad Kyrkiovägen vthi ett berg, kallat Spångeberget, ther aff att bookstäffverne i berget ähre vthuggne, såsom vti ett bälte med spänger». Peringskiöld (*Monumenta Sudermannicæ*) och *Bautil* ha, tydligen på grund av felläsning, »Första gårde», och denna felaktiga namnuppgift går sedan igen hos Liljegren och Indebetou.

Ristningen börjar omedelbart invid den nuvarande markytan. Dess höjd är 1,68 m., dess bredd 1 m. Den är tydlig och i stort sett väl bibehållen. Vid slingknuten nedtill är den något skadad genom avflagring.

Inskrift:

farebiarn : lit : hagua : stain : et : haulf : sun · si - : haltan : hiak : runa

5 10 15 20 25 30 35 40 45

Farbiorn let haggva stein at Haulf, sun sinn. Halfdan hiogg runar.

»Farbjörn lät hugga stenen efter Håulv, sin son. Halvdan högg runorna.»

Till läsningen: Vid runan 4 finnes en avflaging i stenytan, tydligt angiven redan på Helgonius' träsnitt. Av hst är nedre delen borta, övre delen däremot tydlig. Vad som finnes kvar av bst, liknar ett **e**, men omöjligt är icke, att ett **a** varit ristat. 11 **i** är icke stunget. 15 **g** har däremot en tydligt huggen prick. 23 är **e**, icke **a**; pricken är djup och står vinkelrätt mot hst, icke snett som bst i **a**. 34 **i** kan möjligen vara stunget. En fördjupning finnes mitt på hst, och en annan ett stycke ovanför; ovisst är dock, om de äro huggna. 39 **t**: på ömse sidor om hst finnas avflagingar; inga säkra spår av bst äro därför bevarade, särskilt icke på h. sidan. H. bst i 44 **a** är borta genom aflaging; den vänstra är tydlig och djup. 45 **k** är icke stunget. — B 663: runan 4 är otydlig; 13—17 **hakua**, 23—24 **at**, 36—41 **halian**. — Boije: 4 otydlig, snarast **e**; **hagua**; **et**; **halian**. — Brate: 4 säkerligen **e**; **hagua**, **et**, **sen**, **haltan**.

Första namnet i inskriften är *Farbiorn*. Detta namn är även känt från ett par andra inskrifter, en uppländsk (L 687 Honungsby, Vallby sn), här tecknat **farbiurn**, och en gottländsk (bildstenen från Sanda kyrkogård, nu i Statens Historiska Museum, inv. 13127), här tecknat **farborn**. Vanligare är *Farulfr*; se Sö 148 och 238. Båda namnen synas vara östnordiska, kanske speciellt svenska; belägg saknas i varje fall från västnordiska källor. Förleden torde vara isl. *fár*, n. 'skada; vrede, fiendskap' och namnens ursprungliga, appellativa innebörd sålunda: 'skadebjörn, -varg'. Emellertid bör man kanske icke helt bortse från den möjligheten, att förleden i *Farulfr* och *Farbiorn* är densamma som i *Farmaðr* (Sö 229) och *Farþegn*, sålunda *Fär-*, stammen i verbet 'fara'. Dessa båda senare ha haft större utbredning, de förekomma även i Danmark och i Norge och ha sålunda under vikingatiden varit allmänt nordiska mansnamn. Ursprungligen ha de haft en rent appellativ betydelse 'färdeman, resande'. Harald hårfagers son Björn, vars gravplats är Farmanshaugen på Seim vid Tönsberg, har i källorna omväxlande tillnamnet *farmaðr* och *kaupmaðr*. Därjämte förekommer i samma betydelse *fardrengr*. *Þeir heita fardrengir, er milli landa fara*, säges i Snorre-Eddan. *Farulfr* och *Farbiorn* äro måhända variationer av *Farmaðr* och *Farþegn*, liksom det på en uppländsk runsten belagda *Husbiorn* (L 325) av det ursprungligen appellativa *Huskarl*. — Inskriftens **haulf** synes vara det enda säkra belägg i svenska källor för namnet *Haulfr*, urn. *Hafuulvar* (Istaby, Stentoften), isl. *Hálfr* (endast namn på ett par sagohjältar, särskilt huvudpersonen i »Hálfs saga»). — Det tredje namnet (**haltan**) är otvivelaktigt *Halfdan*; jfr Sö 131, 188.

Korset har samma form som på flera andra ristningar inom Södertörn (t. ex. Sö 269, 274, 290, 292, 297, 298). Över korset en fågel, säkerligen en tupp. Samma motiv finnes på de båda blott i fragment bevarade Sö 245 och 247.

271. Täckeråker, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 1: B 665.

Litteratur: B 665, L 820.

Avbildning: P. Helgonius (i Peringskiöld, Monumenta Sudermannicæ, där signaturen »DSt» blivit rättad till »P.H.», och B 655).

Runstenen fanns enligt Peringskiöld och *Bautil* vid Täckeråker. Närmare uppgifter om dess plats saknas. Den har i senare tid förgäves eftersökts, bl. a. av Upmark och Boije.

Inskrift (enligt B 665):

× **halstain** + **raisti** + **stain** + **at** + **þialfa** + **faður** + **sin** + **amuti** + **hiok** +
 5 10 15 20 25 30 35 40

Hallstæinn raisti stæin at Þialfa, faður sinn. Amundi hiogg.

»Hallsten reste stenen efter Tjälve, sin fader. Amunde högg.»

Namnet *Hallstæinn* är, liksom överhuvud taget namn på *Hall*-, sällsynt i svenska inskrifter; det är känt från en östgötsk inskrift (Ög 170) och en västgötsk (L 1632 Ugglum). Under medeltiden blir det vanligt (bl. a. en svensk konung). I Norge och på Island hör det, enligt Lind, till de mera brukliga namnen under hela medeltiden. — Om namnet *Þialfi* se ovan Sö 194.

Ristaren Amunde är nämnd även å Sö 215, 233 och 268.

272. Upp-Norrby, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 133.

Litteratur: Handlingar i ATA från år 1915.

Äldre avbildning: Brate 1916 (ATA).

Runstenen påträffades sommaren 1915 vid plöjning av en träda, ungefär mitt på gårdet mellan Söderby och Norrby. Toppen låg ungefär 20 cm. djupt, foten djupare. Stenen har tydligen en gång varit rest på denna plats men fallit omkull och blivit nedgrävd i åkern. Ristningen har ursprungligen varit vänd mot söder. — Stenen restes 1916 i ett stenröse omkring 90 steg ÖSÖ om fyndplatsen. Några spår av gammal väg i närheten ha ej iakttagits.

Gnejs. Höjd 1,70 m., bredd (vid foten) 1,47 m. Ytan är ojämn och flagig, olämplig för ristning. Ristningen är djup, men är svårt skadad genom flagring, särskilt upptill i slingans övre ring och på högra sidan. Vad som funnits på ytan inom den övre öglan kan ej längre utredas; möjligen en häst med ryttare.

Inskrift:

.. **þorfastr** · **let** · **rai** - - · **s** - **aen** · **þena** · **aftir** · **halftan** · **suna** · **s** - **n** ..
 5 10 15 20 25 30 35 40

Þorfastr let ræi[sa] s[t]æin þenna æftir Halfdan, sun sinn.

»Torfast lät resa denna sten efter Halvdan, sin son.»

Till läsningen: Alla **f**-runor i inskriften (4, 27, 34) äro upp- och nedvända. Av 6 **s** finnes endast översta staven i behåll. 10 **e** har tydlig prick, som avgjort ger intryck av att vara huggen. Detsamma gäller om 20 och 23 **e**. Sista runan i 38—41 **suna** är ett tydligt **a**, icke **t** eller **r**. Hur denna felaktigt ristade runa skall förklaras är ovisst. Föga sannolikt är väl, att inskriften slutat med *suna s[u]n [sinn]* 'sin sonson'. De båda punkterna efter 44 **n** beteckna inskriftens slut. — Brate: **let**, **s - aen**, **þena**, **sunr**.

Anmärkningsvärt är att inskriftens **t**-, **l**-, **r**- och **u**-runor låta bistavarna utgå ett stycke nedanför huvudstavens topp, en egenhet som återfinnes i flera andra ristningar inom Södertörn, även sådana med samma åttformiga mönster för runslingan (t. ex. Sö 269).

Namnet *Þorfastr* förekommer även Sö 20, 233 och 299; se E. Wessén, *Nordiska namnstudier* (1927), s. 100. Om *Halfdan* se Sö 188.

273. Valsta, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Pl. 234.

Litteratur: D 8vo 7. — Ransakningarna 1667—84; G. Stephens, Old Northern Runic Monuments 2 (1867—68), s. 779; G. Upmark, Sotholms härad 1, s. 38 f.; S. Boije, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildningar: Dybeck a. a.; Stephens a. a. (efter Dybeck); G. Upmark (ATA, efter Dybeck); Brate (ATA).

Runstenen står nu, vänd mot V, i en hage Ö om landsvägen Stockholm—Dalarö, omkring 1 km. S om Berga, straxt S om avtagsvägen till Tjursta, helt nära såväl denna väg som landsvägen.

Valsta by har (enligt Boije) förr legat på en bergbacke i samma dalgång som Tjursta, snett emot detta, S om bäcken. En del har blivit sammanslaget med Sanda och avhyst, en annan del har flyttat ut till den plats där husen nu äro angivna på kartan. Stenen har, enligt Dybeck, ursprungligen stått på Valsta ägor »och låg på gränsen mellan Hvalsta och Sanda gården, nedfallen i ett dike, då han, vid fältens jämnande och omläggning för tjugu år sedan [sålunda omkring 1835], flyttades till sin nuvarande plats å en oupptagen mindre fläck i Sanda östra gårde, vid allmänna vägen mellan Stockholm och Dalarö, samt avvägen till Tjursta, der han nu, brusten i tre stycken, ligger å marken». Den plats, där stenen nu står, är alltså belägen på Sanda ägor, rätt långt från husen i Valsta.

Möjligen är det denna runsten som åsyftas i kyrkoherden Andreas Arvidis förteckning över socknens fornlämningar med den runsten som finnes »i Hvalsta gården».

Ljus gråsten. Höjd 1,18 m., bredd (vid foten) 0,87 m.

Inskrift:

+ **sikniṽ** - + **raisti** + **stai** - - **t** + **sirupr** + **fapur** **sin** + **siba** - - **oṽur**
 5 10 15 20 25 30 35 40

Signiu[tr] raisti stai[n a]t Sigrødr, faður sinn, Sibba [bro]ður.

»Signjut reste stenen efter Sigröd, sin fader, Sibbes broder.»

Till läsningen: Icke stungna äro 3 **k**, 32 **i**. 4—5 **ni** äro tydliga. Därefter finnas nedre delen av en rak stav och en svagt böjd stav, vilka tillsammans torde ha bildat ett **u**. Stenytan är sedan skadad genom avflagrings, men säkerligen har här funnits ännu en runa, sannolikt **t** (eller möjligen en binderuna av **t** och **r**). Därefter har rundjurets halsslinga korsats av den från höger kommande stjärtslingan. Framför 14 **s** finnes en tydlig rak stav, men denna skall säkerligen icke läsas som **i**, då den står alldeles inpå **s**-runan, utan att det vanliga avståndet mellan runorna är iakttaget; troligen sålunda blott en felristning. 23 är en tydlig binderuna är **ṛ** och **u**; bst till **u** är ett säkert hugget, långt streck, som dock ej når ända ned till slinglinjen. 27 **a** har bst endast t. v. Av 31 **s** finnes hela mellanstaven bevarad och en del av övre staven. Efter 37 **a** en avflagrings, med plats för sk och två runor. 40 har sannolikt varit **o**, men endast övre bst finnes i behåll. De följande tre runorna, 41—43 **pur**, äro något skadade, men fullt säkra. — Dybeck: 1—7 **siknaṽk**, 37—43 **..n..r**. — Boije: **siknaṽk**, - **roṽur**. — Brate: **sikna** - - , - **roṽur**.

Inskriftens tre namn ha samma förled, *Sig*; *Sibbi* är en kortform för *Sigbiorn*, se Sö 183. **sirupr** återger säkerligen ett *Sigrødr*, med bortfall av *g* och övergång av *r > R* efter den palatala vokalen. Det första namnet är möjligen *Signiuṽtr*, ehuru läsningen är mycket oviss. Detta namn är belagt i flera inskrifter: L 204 Danmarks kyrka, L 669 Sävesta, Husby-Sjutolfts sn, L 360 Lovö kyrka, L 269 Hanunda, Hökhuvuds sn (**saihniutr**); jfr även *Signiuti* L 214 Billinge gårde, Danmarks sn. Tänkbart vore också ett kvinnonamn *Signiut*, här liksom i inskriften D II 144 Orkesta kyrka (**sikniot**, nom.). Om namn på *-niutr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier* (1927), s. 108.

Årsta, Österhaninge sn, Sotholms hd.

Kyrkoherden Andreas Arvidi uppger, i sin förteckning över socknens fornminnen 1668 (jfr ovan Sö 261 och 270), att en »berg-runeskrift» skall ha funnits »vid H. Exc^{tz} Högvälbr^r Hr Knut Kurcks gård, Åhrestadh». Den upptages av Liljegren (L 2024) men är f. ö. icke känd från senare tid. Den har förgäves efterforskats av Dybeck och Boije.

274. Stockholm, Södersluss.

Pl. 135.

Litteratur: B 136, L 364, D II 4. — J. Bureus, *Monumenta Sveogothica haftenus exsculpta* (1624), n:r 43, Fa 5 n:r 358 (s. 151), Fa 6:1 n:r 37 (s. 47), Fa 10:1 n:r 43; P. Dijkman, *Historiske Anmärkningar* (1723), s. 105; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 1, s. 351; B. Nerman, *Det forntida Stockholm* (1922), s. 13; S. Erixon, *Skansens kulturhistoriska avdelning*, 3 uppl. (1931), s. 191.

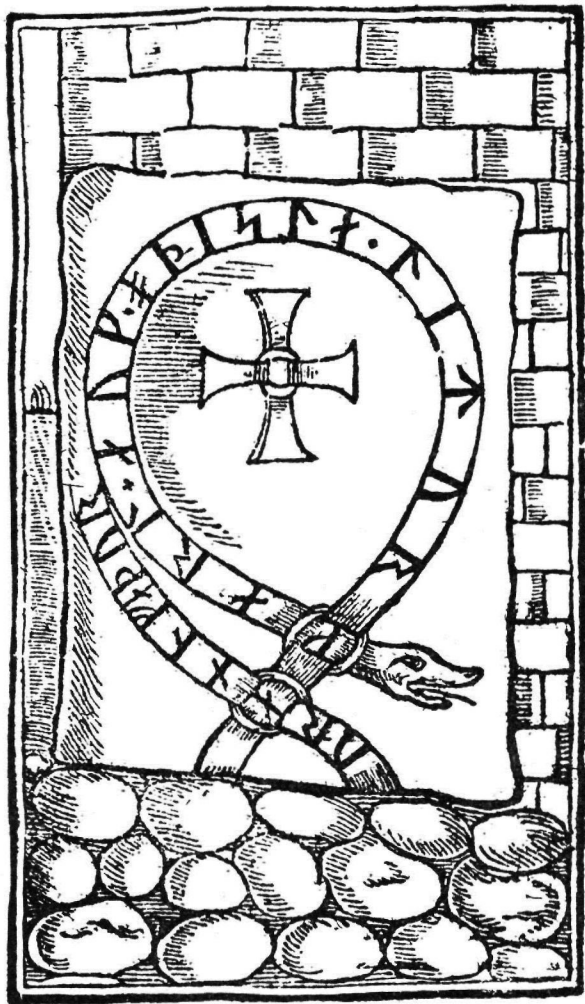
Äldre avbildningar: Bureus a. a.; J. Leitz (B 136); Dybeck a. a.; Brate (ATA).

Stenen var känd redan av Johannes Bureus; den fanns på hans tid »i en Wägg wid Söder Port i Stockholm». Träsnittet i *Monumenta Sveogothica* visar, att den var inlagd i en tegelmur, straxt ovanför stenfoten och invid hörnet av byggnaden. Härmed överensstämmer i stort sett teckningen i B 136; platsen säges här vara »Söder-slus». Burei teckning är i flera detaljer, där den kan kontrolleras, mindre exakt; märk särskilt rundjurets huvud och runslingans avslutning med runorna **urnl fapur**. Det är därför knappast troligt, att stenen har haft den jämna kant upptill och på v. sidan, som hans teckning anger. I en förteckning över Upplands runstenar (*Monumenta Sveo-Gothorum* 1) uppger Peringskiöld, att stenen finnes i ett »Stenhuushörn moot Södra Ström». Närmare uppgifter om dess läge få vi av P. Dijkman: »in mot Söderqvarn när man kommer från Järntorget, uti ett huushörn inmurad . . . Stenen står i Muren och är afslagen, så att rätta meningen intet kan vtfåås». Denna beskrivning hänför sig till tiden före 1690, ty detta år blev huset ombyggt och stenen flyttad. Enligt Olof Celsius fanns den, då han den 1 juni 1727 upptecknade inskriften, »mitt i mellan tvenne fenster. Huset kallas nu Funckska Caffehuset . . . NB. En gammal matrona, som där bodde, berättade at ett stycke gådt af denna stenen när huset sidst upbygdes för 37 år sedan, det är 1690. Det gamla huset har varit myckit mindre, och stådt ifrån långl. tider tillbaka, in på gården och en stenmur vid gatan. Änkan som nu bebor samma hus är . . . Schickens änka, gamla Clas Lampa bryggarens dotter, hvilkens hus det förr varit». År 1781 undergick huset en ny ombyggnad¹; huruvida därvid runstenen flyttades är icke bekant. Då Dybeck avtecknade den, var den »inmurad i vestra väggen af ett stenhus mellan Järntorgs- och Trievalds-gatorna». Huset var beläget vid Slussplan, mellan Järntorgsgatan och Trievaldsgatan, i kvarteret Medusa, med adress Slussplan 61. År 1878 tillhörde det professor O. Th. Sandahl († 1894). Han anmälde hos dåvarande Riksantikvarien, Bror Emil Hildebrand, att han ämnade »företaga en större reparation å sitt i hörnet af Järntorgsgatan och Slussplan belägna hus» och därvid uttaga en i husets vägg inmurad runsten, och begärde få veta, var stenen efter uttagningen borde uppställas. Frågan föredrogs inför Vitterhetsakademien (Akademiens Protokoll 1878, § 145), som »ansåg stenen böra uppställas på någon fri plats, möjligtvis i planteringen omkring Carl Johans bildstod». Av någon anledning blev denna plan ej fullföljd. Vid ett senare sammanträde (§ 232) meddelar nämligen Hildebrand, »att den ur Hr Professor Sandahls hus vid Slussplanen här i staden uttagna runstenen

¹ R. Josephson, *Borgarhus i Gamla Stockholm* 1 (1916), s. 196.

blifvit mottagen och kommer att uppställas i planteringen på norra sidan om Nationalmusei-byggnaden». Den införlivades i samband härmed med Statens Historiska Museums samlingar,

43. Der sammasfædes widd
Söder port.

Sö 274. Stockholm, Södersluss.
Ur: Joh. Bureus, Monumenta Sveogothica
(F a 10: 1), 1624.

där den erhöll inventarienummer 6165. I parken vid Nationalmuseum kvarstod den till år 1913, då den som deposition överlämnades till Skansen (VHA Akad:s Förvaltningsutskotts protokoll 1913, § 38). Där står stenen för närvarande rest.

Var stenen ursprungligen har haft sin plats är sålunda okänt. Ristningens ornamentik för den emellertid tydligt till en grupp runstenar i Södertörn, vars närmaste representant är Farsta-stenen i Brännkyrka sn (Sö 290). Likheten mellan Södersluss-stenen och Farsta-stenen är så stor, att det icke kan råda något tvivel därom, att de äro utförda av samme ristare. Sö 274 har därför säkerligen stått på det gamla Stockholms område eller i dess närhet, innan den vid ett husbygge eller en ombyggnad blifvit tagen som god pris och använd som stenmaterial i en vägg. Det har emellertid utan tvivel funnits gott om lämplig sten på de södra bergen, och det är därför knappast troligt, att en runsten för detta ändamål skulle ha fraktats synnerligen långt. Alldeles omöjligt är väl icke, att stenen ursprungligen kan ha stått i närheten av Söderström, på norra eller södra sidan.

Stenen är bevarad i fragmentariskt skick. Nedre delen med ungefär en tredjedel av ristningen var borta redan i början av 1600-talet. Även upptill på v. sidan är ytan skadad, så att flera runor gått förlorade. Dessa skador ha uppkommit på 1600-talet; de finnas ännu icke på Burei avbildning, men på Litz' teckning har stenen i detta avseende ungefär samma utseende som för närvarande. Uppgiften hos Celsius, att ett stycke av stenen skulle ha slagits av vid bygget 1690, förefaller osannolik.

Nuvarande höjd 1,35 m., bredd 1,20 m. Ristningen är på de oskadade delarna av stenen tämligen tydlig och väl bevarad.

Inskrift (det inom [] supplerat efter Bureus):

+ karl [+] au[k +] op[is] la + litu + rais + aurnisl + faþur + -
5 10 15 20 25 30

Karl ok Adisla letu ræisa . . . Arnisl, faður . . .

»Karl och Adisla läto resa . . . Arnisl, [sin] fader.»

Till läsningen: 8 o är tydligt; båda bst äro bevarade. Mellan 9 þ och 12 l finnes plats för två runor; av den första av dessa finnes nedre delen av en hst kvar. 15 i är icke stunget. Av 21 s finnes övre staven och en del av mellanstaven i behåll. 22—26 aurni äro tydliga, likaså 28 l; 27 s är skadat, men säkert. 28 l har krökt bst; kan icke vara ett n. 34 är en tydlig rak hst, sålunda ett i; några bst kunna ej spåras. — Bureus: 8—13 opisla, 22—28 urnl. — B 136: 8—13 op--la, 22—28 aurnisl. — Dybeck: 8—13 op[is]la, 22—28 aurnisn. — Brate: op--la, aurnisl.

8—13 **opisla** förefaller, av formen att döma, att vara ett kvinnonamn. Huruvida **o**-runan här representerar *o*- (ö-)ljud eller *a*-ljud, kan ej med säkerhet avgöras. Det senare är övervägande sannolikt; ristningar, som torde vara utförda av samme ristare (se Inledningen), bruka **o** för *a*-ljud: Sö 256 **onutr** *Anundr*, Sö 297 **omuþa** *Amoda*, **pino** *pina*, trol. också Sö 269 **outr** *Anundr*; Sö 237 **onut** *Anund*, **raiso** *raisa*. Ett kvinnonamn *Aðisla*, till mansnamnet *Aðils*, är emellertid f. ö. icke känt, varken från runinskrifter eller medeltida urkunder. 22—28 **aurisl** torde vara ett *Arngisl*; i den yngre formen *Arnisl* är detta känt från medeltiden (Lundgren-Brate).

275. Nabbhagen, Strängnäs.

Pl. 134. Pl. 3: B 703.

Litteratur: B 703, L 960. — J. Peringskiöld, F1 5: 5, s. 63 (bland »Oafrijtade Runstenar»), Monumenta Sudermanniaë; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 352; VHA Akad.s Månadsblad 1872, s. 47; R. Dybeck, Runa (fol.) 2 (1874), s. 19; Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 1 (1877), s. 5, 11; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10: 1), s. 209 f.

Äldre avbildningar: Chr. Ehrenhoff (originalteckning i Peringskiölds Monumenta Sudermanniaë, träsnitt i B 703); Brate 1895 (ATA).

Runstenen, som redan på 1600-talet endast var ett fragment, fanns då enligt Peringskiöld (och *Bautil*) i »Strängnäs Stora trädgårdz Stenhusmur».¹ Vid mitten av 1700-talet låg den, enligt Lars Hallmans *Det gamla och nya Strängnäs* (förf. omkring 1760, tryckt 1853) »i en stenbro i borgmästarens gård». Den var sedan länge försvunnen men återfanns av lektor H. Aminson år 1864, »inlagd i stalltrappan på bakgården i Hedinska egendomen vid Sandgatan». Den restes 1872 i Nabbhagen, en plantering straxt S om staden, nära stranden av Mälaren. År 1931 flyttades stenen till Domkyrkoplanteringen, där den nu står rest, i närheten av Domkapitelhusets södra gavel.

Stenen är troligen endast en liten del av en större ristning. Höjd 0,94 m., bredd 0,56 m. Ristningen är ganska otydlig och svåräst, säkerligen på grund av nötning under den tid, då stenen låg som trappa.

Inskrift (det inom [] supplerat efter B 703):

na · bist · mat - - hi · a[imi · uar]

5 10 15 20

Till läsningen: 4 **i** är icke stunget. Efter 9 **t** följer en skada i stenen, som fanns redan på 1600-talet och som torde ha tagit bort två runor. 12 **h** är tydlig på 1600-talsteckningen. Nu är endast v. övre bst säkert skönjbar; möjligen finns också en liten rest av v. nedre bst.

S. Bugge förmodar, att »Brudstycket giver os Slutningen af en Inskrift, hvori den Afdøde prises. Det skal maaske læses: [han · ma]na · bist · mat[ar ·]i · aimi · uar... Eller har der staaet ...hi · aimi for *i hæimi*?... 'Han var den bedste til at give Mad (den gjæstfrieste) af alle Mænd i Verden'. Det synes Vers:

*hann manna best
matar i hæimi var.»*

Bugges tolkning förefaller icke osannolik, trots formerna **bist** för *bæstr* och **uar** för *var*. Den egendomliga ordföljden, med predikats verbet sist, kan bero på att inskriften har versform. — Jfr Sö 64 *hann var m[ann]a bæstr*, Sö 136 *hann vas und hifni bæstr* och Sö 338 *Brøðr varu þæir bæstra manna*.

¹ Om »Stora Trädgården», belägen mellan Sturegatan och Stora Trädgårdsgatan, se G. Löw, *Anteckningar om Strängnäs stad och Strängnäs stift i äldre tid* (1925), s. 21 f.

276. Strängnäs, Domkyrkan.

Pl. 136. Pl. 3: B 699.

Litteratur: B 699, L 955. — Joh. Bureus, Fa 6 »Sudromanniæ» n:r 7 (s. 242), Fa 5 n:r 519; J. Peringskiöld, F1 5: 5, bl. 24, Monumenta Sudermannia; O. Hermelin, Åkers härads fornlemningar, s. 222, 367; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10:1), s. 23, 76, 91, 156.

Äldre avbildningar: Peringskiöld (F1 5: 5); P. Törnevall (i Peringskiölds Monumenta Sudermannia och B 699); Hermelin a. a. (pl. 38); Brate 1895 (ATA).

Runstenen sitter inmurad i Domkyrkans södra yttervägg, i stenfoten.

Granit. Längd 2,54 m., bredd 0,82—0,44 m. Ristningen är synnerligen väl bevarad, alltigenom tydlig.

Inskrift:

sihuiþr : auk : suain : auk : uihielbr : auk : kyla : þaun : litu : raisa : stain : eftir · olaif

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Sigviðr ok Svæinn ok Vihjælmbæ ok Gylla þaun letu ræisa stæin eftir Olaif.

»Sigvid och Sven och Vihjålm och Gylla de låto resa stenen efter Olev.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. 23 e är tydligt stunget, likaså 31 y och 52 e; däremot äro ostungna 30 k och 39 i. — Bureus: **uihialbr**. — Peringskiöld: **uihialbb**, **kula**, **nftia**. — B 699: **uihielbr**, **kula**, **iftia**. — Hermelin, Brate: **uihielbr**, **kyla**, **eftia**.

Sigviðr är ett i uppländska och sörmländska inskrifter rätt vanligt personnamn; jfr Sö 116, 124, 171, 294. Även under medeltiden är det vanligt i Sverige; det är även känt från Danmark. Namnet har en avgjort östnordisk prägel. I Norge är det sällsynt och måhända, såsom Lind antager, lånat från Sverige. På Island är det ej alls belagt. — **uihielbr** kan återge antingen ett *Vihjælmbæ* eller ett *Vighjælmbæ*; om dessa namn se Sö 37, 298 och Sö 209. Om *Gylla* se ovan Sö 213.

Ljudhistoriskt anmärkningsvärd är formen **uihielbr** i två avseenden: dels på grund av *b*-inskottet (som ju har ett motstykke i **hulmbæ** Sö 34), dels på grund av *e*-runan, som tycks förut-sätta övergången av *ia* > *iæ* (se ovan Sö 206).

277. Strängnäs, Domkyrkan.

Pl. 136. Pl. 3: B 704.

Litteratur: B 704, L 957. — J. Peringskiöld, F1 5: 2, F1 5: 5 bl. 24 och Monumenta Sudermannia; R. Dybeck, Runa (fol.) 2 (1874), s. 19; O. Hermelin, Åkers härads fornlemningar, s. 223, 363; E. Brate o. S. Bugge, Runverser (ATS 10:1), s. 207 f., 407; Yngvars saga víðförla, utg. av E. Olson (1912), s. 58, 65.

Äldre avbildningar: Peringskiöld a. a. (och B 704); Dybeck (teckning i ATA); Hermelin a. a. (pl. 36); Brate 1895 (ATA); F. Braun 1910 (ATA).

Runstenen är inmurad i Domkyrkans yttervägg på västra gaveln, i stenfoten, N om huvudingången till kyrkan. Peringskiöld: »I Strängnäs domkyrkemur på väster gafvelen vid Doct. Joh. Mathiæ graf.»

Rödaktig granit. Längd 1,94 m., bredd 0,70 m. Ristningen är endast ett fragment, den vänstra nedre fjärdedelen av en tydliga ganska stor runsten. Ytan är tämligen ojämn och ristningen grund och delvis svårläst.

Inskrift:

u - - r : auk : inki : burk : litu : ra aat . uerpr . iki : || inkuars : ma

5 10 15 20 25 30 35 40

. . . ok Ingiborg letu [ræisa] verðr ængi Ingvars [manna] . . .

» . . . och Ingeborg läto resa blir icke någon av Ingvars män . . . »

Till läsningen: Inskriftslingan börjar med ett drakhuvud, som är mycket svagt skönjbart; detsamma gäller om inskriftens första ord. 1 **u** är tämligen tydligt, omedelbart efter en band-slinga, som korsar rundjurets hals. Huruvida där framför funnits någon runa, kan ej avgöras; inga säkra spår finnas på stenen, och äldre avbildningar visa ingenting. Av runan 2 finnes endast ett litet stycke av en hst i behåll; varken Dybecks och Hermelins läsning **k** eller Brates **t** kan verifieras genom en granskning av stenen. Mellan runan 2 och 4 **r** är plats för en runa, men av denna finnes intet i behåll. 4 **r** är tydligt. 5 **a** är skadat, och av 6 **u** finnes endast övre delen kvar. Sk efter 11 **i** är tydligt. Icke stungna äro 15, 31 **k**, 17, 30 **i**; däremot är 26 **e** säkert stunget. Bst i 16 **l** är borta. 22 är säkert **a**; större delen av hst är i behåll och hela bst utom spetsen längst till vänster. Efter 22 **a** finnes intet sk. Återstående runor äro alla säkra. — Peringskiöld: 1—4 **ui-r**, 5—7 **a-m**, 12—15 **ruk**, 22—32 **aat·uirpiki**: (L 957: **u-r**, **auk**, **burk**, **sat·virpr iki**). — Dybeck: 1—4 **iukr(?)**, **auk**, **burk**, **aat·uirpr·iki**:. — Hermelin: 1—4 **rukur**. — Brate: 1—4 **uṭ-r**, **aat:uerpr·iki**. — Braun: 1—4 **u--r**.

Inskriftens första namn antager Bugge vara *Roarr*, på grundval av Hermelins läsning; men denna är uppenbart felaktig. Vad Hermelin uppfattar som **r** är den inskriftslingan korsande ornamentslingan. Brates förslag *Ottarr* och Olsons *Ut[am]r* äro högst ovissa, och namnet i inskriftens början är numera omöjligt att fastställa. — Den sista bevarade delen av inskriften tolkar Bugge som vers:

. . . verðr ængi Ingvars ma[*nna*]

»der bliver ikke af Ingvars Mænd»; eller

[*e*]sat verðr engi Ingvars ma[*nna*]

»der er ingen af Ingvars Mænd værdig . . . » »Heri synes at have været sagt, at den Mand, over hvem Mindesmærket er reist, har været blandt Ingvars Mænd, og at han blandt dem har udmærket sig.» I ett tillägg ger Bugge ett tredje förslag:

. . . verðri engi Ingvars ma[*nna*]

»Ingen (var) værdigere (mere anseet) af Ingvars Mænd.» — Till Bugges tolkning har Brate i huvudsak anslutit sig, men han framhåller, att runan 22 icke kan vara **s**; 23—24 **at** är sannolikt ett satsinledande **at** 'att' och 25—29 **uerpr** måste då vara verb, icke adjektiv. Han anser sålunda Bugges första förslag vara det riktiga. »Man kunde tänka sig», fortsätter han, »inskriften hafva lydt på följande sätt: [*Stændr at vit*]a, at verðr ængi Ingvars ma[*nna annarr slik*] . . . [Den står till ett märke] att icke blifver bland Ingvars män [en annan dylik].» — En annan modifikation av Bugges tolkning har framställts av Emil Olson: [*va*]sat verðr ængi Ingvars ma[*nna*] '(högre eller mera) var ingen ansedd av Ingvars män (än han)'. »*uerpr* fattar jag helst som pf. p. av **werþa*, till bet. = *wirþa*, isl. *virða*, belagt i fsv. *wærþa* (Schlyter, *Ordbok*). Före de bevarade orden torde sålunda ha gått ett adv. i komparativ: högre, mera l. dylikt.»

Tolkningen av inskriftens senare del måste bli i hög grad oviss, då den är så ofullständigt bevarad och då den icke ger anknytning till någon annan känd inskrift. Suppleringen *Ingvars ma[*nna*]* 'av Ingvars män' är emellertid säkerligen riktigt. Och att stenen med rätta räknas till Ingvar-stenarnas grupp, kan knappast med skäl betvivlas.